

Udržitelný rozvoj ve vzdělávání dětí předškolního věku

Barbora Kováčová

Bakalářská práce
2025

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

Akademický rok: 2024/2025

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Barbora Kováčová
Osobní číslo:	H220040
Studijní program:	B0112P300001 Učitelství pro mateřské školy
Forma studia:	Kombinovaná
Téma práce:	Udržitelný rozvoj ve vzdělávání dětí předškolního věku

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury týkající se udržitelného rozvoje.
Vymezení teoretických východisek udržitelného rozvoje v předškolním vzdělávání.
Vytvoření sady aktivit pro děti předškolního věku ve formě naučné stezky.
Realizace a ověření sady aktivit ve vybrané mateřské škole.
Evaluace sady aktivit a zpracování doporučení pro praxi mateřských škol.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- Boyd, D., Hirst, N., & Blatchford J. (2018). *Understanding sustainability in early childhood education*. Routledge.
- Hesková, M. (2013). *Socioekonomické a environmentální aspekty udržitelného rozvoje*. České Budějovice.
- Konieczny, J. (2023). *Education for sustainable development at the early childhood education*. Silesian University of Technology.
- Leblová, E. (2012). *Environmentální výchova v mateřské škole*. Portál.
- Miňová, M. (2012). *Trvalo udržitelný rozvoj ako možný liek na environmentálne problémy ľudstva optikou detí predškolského veku*. Prešov.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Hana Navrátilová, Ph.D.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **8. ledna 2025**
Termín odevzdání bakalářské práce: **2. května 2025**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. PhDr. Mgr. Marcela Janíková, Ph.D.
ředitelka ústavu

Ve Zlíně dne 8. ledna 2025

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění bez ohledu na výsledek obhajoby;
- bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- jedno vyhotovení bakalářské práce v listinné podobě bude ponecháno Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně k uložení;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá; neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že

- jsem na bakalářské práci pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem řádně citoval(a); v případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor;
- odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou obsahově totožné.

Ve Zlíně, dne

.....
podpis autora

ABSTRAKT

Bakalářská práce aplikačního charakteru se zabývá integrací tématu udržitelného rozvoje do vzdělávání dětí předškolního věku. Cílem je navrhnout, realizovat a evaluovat sadu vzdělávacích aktivit ve formě naučné stezky, která prostřednictvím prožitého učení podporuje rozvoj porozumění základním principům udržitelnosti. Teoretická část se zaměřuje na vymezení pojmu udržitelný rozvoj, jeho historické souvislosti, pilíře a ukotvení v kurikulárních dokumentech předškolního vzdělávání. Zohledňuje rovněž pedagogické přístupy a příklady dobré praxe. Praktická část představuje návrh naučné stezky, která byla ověřena s dětmi z mateřské školy. Na základě evaluace byly sepsány konkrétní doporučení pro budoucí praxi.

Klíčová slova: udržitelný rozvoj, udržitelný rozvoj ve vzdělávání, environmentální výchova, pilíř, prožité učení, předškolní vzdělávání, kurikulární dokumenty, metodická příručka

ABSTRACT

The bachelor thesis of an applied nature deals with the integration of the topic of sustainable development into the education of preschool children. The aim is to design, implement and evaluate a set of educational activities in the form of a nature trail that promotes the development of understanding of the basic principles of sustainability through experiential learning. The theoretical part focuses on the definition of the concept of sustainable development, its historical context, pillars and anchoring in the curriculum documents of preschool education. It also considers pedagogical approaches and examples of good practice. The practical part presents the design of a nature trail that has been tested with kindergarten children. Based on the evaluation, specific recommendations for future practice were written.

Keywords: sustainable development, sustainable development in education, environmental education, pillar, experiential learning, pre-school education, curriculum documents, methodological guide

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Haně Navrátilové, Ph.D., za její vstřícnost, cenné rady a odborné vedení, které mi poskytla v průběhu celého zpracování této bakalářské práce.

Poděkování patří také mé rodině a blízkým za trpělivost a podporu.

Motto

Ráj domova - Jan Čarek

„Jen si děti všimněte, co je krásy na světě!

Jen se, děti, rozhlédněte, co tu kolem kvítí kvete!

Kolik je tu zvířátek, kolik ptáků, ptáčátek!

Kolik je tu dobrých lidí, co si radost nezávidí!

Jen si děti všimněte, co je krásy na světě!“

OBSAH

ÚVOD.....	11
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 UDRŽITELNÝ ROZVOJ.....	13
1.1 HISTORIE KONCEPTU V ČASE	13
1.2 PILÍŘE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE.....	15
1.3 CÍLE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE	18
2 UDRŽITELNÝ ROZVOJ V KONTEXTU VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	23
2.1 UDRŽITELNÝ ROZVOJ V KURIKULÁRNÍCH DOKUMENTECH PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	24
2.2 PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE	28
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	32
3 NAUČNÁ STEZKA PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ.....	33
3.1 PLÁN REALIZACE APLIKACE	34
3.2 ZAČÁTEK STEZKY A JEHO MOTIVACE.....	35
3.3 STANOVISŤE Č. 1 – TRÍDĚNÍ ODPADU	36
3.4 STANOVISŤE Č. 2 – PŘENÁŠENÍ VODY	38
3.5 STANOVISŤE Č. 3 - STAVĚNÍ UDRŽITELNÉHO DOMU	41
3.6 STANOVISŤE Č. 4 – SÁZENÍ JABLONĚ	44
3.7 STANOVISŤE Č. 5 – CO MŮŽU UDĚLAT PRO PŘÍRODU?.....	46
4 EVALUACE NAUČNÉ STEZKY	48
4.1 SEBEREFLEXE.....	48
4.2 EVALUACE – UČITELKA ZÁKLADNÍ ŠKOLY	49
4.3 EVALUACE – UČITELKA MATEŘSKÉ ŠKOLY	50
4.4 ZÁVĚRY Z EVALUACE.....	51
4.5 MODIFIKACE SADY AKTIVIT PRO MLADŠÍ DĚTI	52
5 DOPORUČENÍ PRO BUDOUCÍ PRAXI.....	54
ZÁVĚR	55
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	57
SEZNAM OBRÁZKŮ	62
SEZNAM TABULEK.....	63
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	64
SEZNAM PŘÍLOH.....	65

ÚVOD

Současná společnost čelí řadě zásadních výzev, které ovlivňují kvalitu života na planetě Zemi. Patří mezi ně především klimatická změna, úbytek přírodních zdrojů, znečištění, sociální nerovnost nebo nejistá ekonomická budoucnost. Tato témata však nejsou pouze otázkou vědy, politiky nebo technologií. Jsou především otázkou hodnot, postojů a chování lidí. Právě z tohoto důvodu získává koncept udržitelného rozvoje stále větší význam, a to nejen jako teoretická idea, ale jako praktický rámec pro každodenní rozhodování a jednání.

Udržitelný rozvoj je v současné době jedním z klíčových témat ve vzdělávání, neboť reflektuje potřebu připravit budoucí generace na odpovědné nakládání s přírodními zdroji, sociální spravedlnost a ekonomickou stabilitu. Již několik desetiletí se tento koncept stává součástí mezinárodních strategií. Jedná se o koncept, který podporuje tři základní dimenze – environmentální, sociální a ekonomickou. Zdůrazňuje rovnováhu mezi uspokojováním potřeb současné generace a odpovědností vůči generacím budoucím. Jedním z klíčových předpokladů naplňování cílů udržitelného rozvoje je kvalitní vzdělávání, které formuje postoje, rozvíjí kritické myšlení a podporuje aktivní občanství. Zvláštní pozornost si v tomto ohledu zasluhuje předškolní vzdělávání. Rané dětství představuje období, kdy se utvářejí základy vztahu dítěte k sobě samému, k druhým lidem i k okolnímu prostředí. Mateřské školy sehrávají důležitou roli v tom, jak děti začnou vnímat svět kolem sebe.

Tato bakalářská práce se věnuje možnostem integrace tématu udržitelného rozvoje do vzdělávání dětí předškolního věku. Teoretická část se zaměřuje na vymezení základních pojmů, historický kontext, pilíře a cíle a jejich promítnutí do českých kurikulárních dokumentů předškolního vzdělání. Dále je pozornost věnována vzdělávacím přístupům a konkrétním příkladům dobré praxe v mateřských školách. Praktická část přináší návrh a realizaci sady aktivit v podobě naučné stezky zaměřené na udržitelný rozvoj, která je určena pro děti předškolního věku. Aktivita jsou postaveny na principech prožitého učení a vycházejí ze třech základních pilířů udržitelného rozvoje. Cílem této práce je poskytnout ucelený pohled na problematiku udržitelného rozvoje ve vzdělávání dětí předškolního věku a zároveň nabídnout konkrétní příklad pedagogické praxe, která podporuje rozvoj udržitelných hodnot.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 UDRŽITELNÝ ROZVOJ

Tato kapitola se věnuje vymezení pojmu udržitelný rozvoj, jeho historickému vývoji a zakotvení v mezinárodních dokumentech. Následující část 1.2 představuje tři základní pilíře, na nichž je tento koncept postaven. Závěrečná část 1.3 se věnuje cílům udržitelného rozvoje, jejich vývoji a obsahu. V této souvislosti je analyzovaná metodická příručka, která nabízí konkrétní možnosti začlenění těchto cílů do pedagogické praxe v mateřské škole.

Komise pro životní prostředí a rozvoj definuje udržitelný rozvoj jako **„rozvoj, který uspokojuje potřeby současné generace bez ohrožení schopnosti budoucích generací uspokojovat jejich potřeby“** (World Commission on Environment and Development, 1987, s. 43). Tato definice zdůrazňuje mezigenerační spravedlnost a potřebu rovnováhy mezi současnými a budoucími potřebami. I přestože se jedná o široce přijímanou definici, někteří autoři upozorňují na její nejednoznačnost. Například Redclift (2005) kritizuje její vágnost. Dle něj může být tato definice různě interpretována, což může vést k nejasnostem. Taktéž Jacobs (1999) tvrdí, že Brundtlandova definice je příliš široká a každý aktér si ji může interpretovat odlišně. Kates et al. (2005) svým výzkumem přišli na to, že existuje více než 100 různých definic udržitelného rozvoje. Definice jsou dle nich nejednotné, což může vést k nejasnostem. Taktéž Abanoz a Yabaş (2025) upozorňují, že neexistuje jednotná definice pojmu. Zdůrazňují však, že udržitelný rozvoj zahrnuje úsilí o zajištění blaha lidí i planety pro současné i budoucí generace. Někteří autoři varují, že pojem udržitelný rozvoj může postupně ztratit svůj význam a stát se pouze módním heslem. Mensah a Enu-Kwesi (2018) a Tolba (1984) upozorňují na riziko, že se udržitelný rozvoj stane pouze prázdným klišé, které bude znamenat jen módní pojem, ke kterému se budou všichni hlásit. V českém kontextu je udržitelný rozvoj definován v zákoně š. 17/1992 Sb., o životním prostředí, jako **„takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachová možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby, a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů“** (Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí).

1.1 Historie konceptu v čase

Již Thomas Malthus předpokládal, že růst lidské populace pravděpodobně překročí kapacitu přírodních zdrojů potřebných pro uspokojení potřeb budoucích generací (Rostow, 1978). Jeho předpoklad byl často zpochybňován, protože mnozí věřili v technologický pokrok, který takovému scénáři zabrání. Postupem času se globální obavy začaly prohlubovat a strach z neobnovitelnosti některých přírodních zdrojů narůstal (Kates et al., 2005).

Podobnou otázkou jako Malthus se zabývala Donella Meadowsová ve studii Meze růstu, kterou vydala společně se svými kolegy v roce 1972. V rámci této studie dospěli k následujícímu závěru: „*jelikož je svět fyzicky konečný, exponenciální růst těchto tří klíčových proměnných nakonec narazí na své limity.*“ (Meadows et al., 1972, s. 29). Třemi proměnnými měli na mysli: populační růst, průmyslovou produkci a spotřebu přírodních zdrojů (Meadows et al., 1972). Pojem udržitelný rozvoj se začal užívat na konci osmdesátých let a oficiálně byl přijat v roce 1992 na Konferenci Organizace spojených národů (OSN) o životním prostředí v Rio de Janeiru. Byl přijat jako oficiální řešení pro strategii environmentálních problémů (Činčera, 2007).

Jedním z akčních plánů, které přijala UNCED (United Nations Conference on Environment and Development), je Agenda 21, která se zaměřuje na naléhavé problémy planety. Je výrazem konsenzu, tedy dohody většiny zúčastněných spolupracovat v oblasti udržitelného rozvoje ve 21. století. Po UNCED bylo přijato mnoho smluv, jež byly mezinárodního charakteru a cílily na environmentální témata. Jednalo se například o Rámcovou úmluvu OSN o změně klimatu nebo o Úmluvu o biologické rozmanitosti (Mezričský, 2005).

V současnosti je nejdůležitějším dokumentem v této oblasti Agenda 2030 pro udržitelný rozvoj, která byla přijata v New Yorku v roce 2015. Navazuje na Miléniovou deklaraci z roku 2000, která obsahovala osm rozvojových cílů. Agenda 2030 obsahuje 17 cílů udržitelného rozvoje, jejichž dosažení je plánováno do roku 2030. Tyto cíle se zaměřují na lidská práva, uspokojení základních materiálních potřeb a ochranu přírodního prostředí (Kowak, 2022). Evropská unie rovněž vyvíjí aktivity prostřednictvím „*Zelené dohody pro Evropu (European Green Deal)*“, která si klade za cíl dosáhnout klimatické neutrality do roku 2050 a transformovat evropské hospodářství směrem k ekologicky udržitelnému modelu. Tato strategie navazuje na dřívější Strategii EU pro udržitelný rozvoj, čímž posiluje závazky členských států včetně ČR (European Commission, n.d.). Jedním z dalších nástrojů pro zavádění udržitelného rozvoje je Místní agenda 21 (MA21), která vznikla v roce 1992 v Rio de Janeiru a byla vyhlášena OSN. Jak už název napovídá, Místní agenda je zaměřena na místní úroveň, zatímco Agenda 2030 má globální působnost. MA21 je součástí Strategického rámce České republiky 2030 (ČR 2030), který představuje odpověď ČR na přijetí globální rozvojové agendy (Ministerstvo životního prostředí, 2017). Oficiální dokument nese název Koncepce podpory MA21 v ČR. Obsahuje kritéria, která jsou rozdělena do 4 kategorií. Kategorie jdou označeny písmeny D až A - tedy vzestupně, dle

pokročilosti (Petrová, 2018). Nejvyšším orgánem v České republice, který zastřešuje udržitelný rozvoj, je Rada vlády pro udržitelný rozvoj, jejíž činnost zajišťuje Ministerstvo životního prostředí (Ministerstvo životního prostředí, n.d).

1.2 Pilíře udržitelného rozvoje

Od udržitelného rozvoje se odvozují tři pilíře udržitelnosti, a to: ekonomický, environmentální a sociální. Měly by být v rovnováze (Maier et al., 2012). Vzdělávání pro udržitelný rozvoj poskytuje vizi vzdělávání, která se snaží vyvážit lidský, ekonomický blahobyt s tradicemi a respektem k životnímu prostředí. Proto tyto pilíře musí působit společně, nikoliv zvlášť. Tuto informaci lze přirovnat k příkladu oblasti, kde není voda. V této oblasti nebude potřeba nejmodernější čističky vody, protože by pravděpodobně potřebovala nákladnou údržbu. Bude proto lepší zvolit technologii, kterou dokážeme okamžitě zavést. A to i přesto, že bude méně šetrná. Tyto pilíře jsou vzájemně provázané: lidské potřeby závisejí na ekonomice, ekonomika nemůže existovat bez společnosti a žádná z těchto složek nemůže fungovat bez životního prostředí (Siraj-Blatchford et al., 2010). V některých publikacích se zmiňuje i čtvrtý a pátý pilíř. Těmi jsou pilíř kulturní a správa veřejných věcí (Maier et al., 2012).

Environmentální pilíř

Tento pilíř se zaměřuje na ochranu přírodních ekosystémů s cílem minimalizovat negativní dopady lidské činnosti na životní prostředí. Klíčovými aspekty jsou snižování emisí skleníkových plynů, ochrana biodiverzity, efektivní nakládání s odpady a podpora obnovitelných zdrojů energie. Vyžaduje dlouhodobé plánování a spolupráci na globální i lokální úrovni (Purvis et al., 2019). Lidé způsobili naší planetě mnoho škod, z nichž některé již nelze napravit. Společnost se zaměřila na svůj momentální komfort a nemyslela na život dalších generací. Mezi tyto škody patří vyčerpávání přírodních zdrojů, rostoucí produkci skleníkových plynů, vodní toky a jejich znečištění a další environmentální výzvy. Tyto výzvy dopadají na nejchudší oblasti našeho světa a způsobují mnoho problémů, a to především v oblasti zdraví (Kahraman-Öztürk et al., 2012). Environmentální výchova se dlouho soustředila na informace o přírodě, biodiverzitě a vztahu člověka k životnímu prostředí. Nyní se klade větší důraz na perspektivu udržitelného rozvoje, což znamená důraz na to, aby nynější generace braly odpovědnost za své rozhodování, které může v budoucnu ovlivnit další generace. Je zaměřena na to, co je nejlepší z dlouhodobého hlediska. Důležité je učit děti nejen to, co se stalo, ale hlavně to, co můžeme udělat pro budoucnost. Není třeba

mnoho výzkumů k tomu, abychom si uvědomili, že čím dříve začneme děti podporovat v oblasti environmentálního vzdělávání, tím lépe. Starší člověk, který nikdy nerecykloval, se bude učit recyklovat obtížněji než dítě, kterému to bude předkládáno jako automatická věc. K environmentální udržitelnosti můžeme přispívat v předškolním vzdělávání už jen tím, že budeme třídit odpad nebo kompostovat (Siraj-Blatchford et al., 2010). Abanoz a Yabaş, 2025 uvádí, že vzdělání dětí raného věku v environmentální oblasti je velmi důležité, protože podporuje udržitelné chování.

Sociální pilíř

Zahrnuje otázky týkajících se sociálních, kulturních a politických věcí ovlivňující náš život a jeho kvalitu a také kontinuitu společnosti. Spadá tu bezpečnost, rovnost, solidarita. V sociální udržitelnosti by si měli být lidé rovni. Měla by být spravedlivá a také inkluzivní. OSN zdůrazňovala fakt, že mír, sociální spravedlnost a rozvoj jsou neoddělitelné. V raném věku můžeme tento pilíř podporovat v tématech a diskusích o odlišnostech životů ostatních dětí po celém světě (Kahraman-Öztürk et al., 2012).

Sociální pilíř se zaměřuje na zajištění spravedlivých životních podmínek, podporu sociální soudržnosti a rozvoj mezilidských vztahů. Ve vzdělávání dětí předškolního věku je sociální pilíř důležitý pro rozvoj sociálních dovedností, empatie, respektu k rozmanitosti (United Nations, 2015). Siraj – Blatchford et al. (2010) zdůrazňují, že předškolní vzdělávání hraje zásadní roli při budování základů pro celoživotní sociální interakce. Již Vygotskij (1978) poukazoval na význam sociálního prostředí pro kognitivní a emocionální rozvoj dítěte. Podle jeho teorie se děti učí prostřednictvím interakcí s ostatními a postupně si osvojují hodnoty a normy společnosti. Taktéž Piaget (1952) zdůrazňoval význam sociální interakce pro kognitivní vývoj dítěte, přičemž sociální kontakt považoval za klíčový pro rozvoj morálního myšlení. Současné studie, například od Adams a Colby (2021), zdůrazňují, že rozvoj sociálních dovedností jako je spolupráce, empatie a komunikace, v předškolním věku přispívá k budoucímu chování dětí, které respektuje principy udržitelnosti a odpovědnosti vůči společnosti. Rovněž Johnson et al. (2023) poukazují na to, že začlenění principů udržitelnosti do vzdělávání podporuje rozvoj empatie, spolupráce a kritického myšlení.

Ekonomický pilíř

Udržitelný rozvoj vyžaduje integrovaný přístup, ve kterém se ekonomické cíle nesmí oddělovat od ekologických a sociálních důsledků (Hesková, 2013). Ekonomický pilíř se

zaměřuje na vytváření stabilního a odolného hospodářského systému, který podporuje dlouhodobý růst, inovace a efektivní využívání zdrojů. Klíčovými aspekty jsou udržitelné podnikání, odpovědná spotřeba, spravedlivé mzdy a investice do udržitelných technologií. Taktéž se soustřeďuje na zajištění hospodářského růstu, avšak neohrožuje životní prostředí ani sociální struktury společnosti (Purvis et al., 2019). Pro dosažení ekonomické udržitelnosti je nezbytným krokem integrace udržitelných praktik do všech oblastí hospodářství. Tím je myšlena podpora obnovitelných zdrojů energie, efektivní využívání zdrojů a zavádění ekologicky šetrných technologií. Světové společenství, avšak i navzdory rostoucímu povědomí o důležitosti ekonomické udržitelnosti čelí mnoha výzvám. Mezi tyto výzvy patří například pokračující nerovnost v příjmech, nezaměstnanost a neudržitelné výrobní a spotřební vzorce (Ministerstvo životního prostředí, n.d.).

Pilíře udržitelného rozvoje v praxi

V roce 2012 byl v Turecku realizován kvalitativní výzkum s názvem „*Názory předškolních dětí na udržitelný rozvoj: Jak předškolní děti vnímají tři pilíře udržitelnosti s ohledem na 7 R*“, jehož autory jsou Kahraman-Öztürk, Tülin Güler, a Refika Olgan. Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, jaké představy mají děti předškolního věku o udržitelném rozvoji, a to v kontextu tří pilířů udržitelnosti a konceptu 7 R: rethink (přehodnotit), refuse (odmítnout), reduce (omezit), reuse (znovu použít), repair (opravit), recycle (recyklovat), reflect (reflektovat). Výzkum probíhal ve čtyřech různých mateřských školách a zúčastnilo se jej 36 dětí ve věku 5-6 let. Data byla sbírána pomocí polostrukturovaných rozhovorů, které výzkumníci s dětmi vedli individuálně s každým dítětem a využívaly obrázkový dotazník jako podpůrný nástroj. Rozhovory byly přizpůsobeny věkovým možnostem dětí a zaměřovaly se na konkrétní každodenní situace související s udržitelností. Výsledky studie ukázaly, že děti v předškolním věku dokážou aktivně přispět k ochraně životního prostředí. Mají schopnost pro osvojení si návyků podporující udržitelný rozvoj. Zvládají pochopit, proč šetřit vodu, třídit odpad nebo jiným způsobem chránit přírodu. Musíme jim to však předvést praktickou formou. V rámci environmentálního pilíře děti nejvíce zmiňovaly potřebu omezení spotřeby vody, papírů a elektřiny. Odpovědi v oblasti recyklace byly méně časté (13 z 36). V sociálním pilíři děti zmiňovaly respekt k přírodě, lidem, zvířatům. Pojmy jako „*rethink (přehodnoti)*“ a „*reflect (reflektovat)*“ nezazněly vůbec. V rámci ekonomického pilíře 9 z 36 dětí zmínilo recyklaci, avšak redistribuci nevedlo žádné dítě. Výzkum potvrzuje, že děti v předškolním věku dokážou rozpoznávat a pojmenovávat konkrétní projevy udržitelného chování, pokud jsou jim tyto principy přibližovány prostřednictvím

praktických situací, obrázků nebo reálných zkušeností. Zároveň však poukazuje na omezenou schopnost porozumění abstraktním dimenzím udržitelnosti, které je třeba dětem přibližovat vhodnými vzdělávacími aktivitami (Kahraman-Öztürk et al., 2012). Tato zjištění mě inspirovala k vytvoření sady aktivit zaměřených na prožitkové učení v oblasti udržitelného rozvoje, které tvoří praktickou část mé bakalářské práce.

V souvislosti s naplňováním tří pilířů udržitelného rozvoje v oblasti předškolního vzdělávání je vhodné zmínit aktivity mezinárodní organizace OMEP (Organisation Mondiale pour l'Éducation Préscolaire = Světová organizace pro předškolní vzdělávání), která se dlouhodobě věnuje podpoře vzdělávání ESD (Education for Sustainable Development). OMEP v této oblasti iniciovala řadu mezinárodních projektů, jejichž cílem je systematicky začleňovat principy environmentální, sociální a ekonomické udržitelnosti do praxe mateřských škol. Jedním z těchto projektů je i „*Sustainability from the Start*“ neboli „*Udržitelný rozvoj od začátku*“, na kterém se podílely partnerské organizace ze Švédska, České republiky, Francie, Chorvatska a Irska. Výsledkem této spolupráce je mimo jiné i bezplatná mobilní aplikace ECE Academy, která byla navržena jako podpůrný vzdělávací nástroj pro pedagogy mateřských škol, studenty předškolní pedagogiky a další zájemce o oblast ESD. Aplikace obsahuje online kurz, který je rozdělen do několika tematických modulů zaměřené na jednotlivé pilíře, praktické příklady činností v MŠ, metodické inspirace a doporučení, jak začleňovat udržitelný rozvoj do každodenního vzdělávacího procesu. Na podporu implementace ESD v praxi mateřských škol vytvořila OMEP také hodnotící nástroj „*OMEP ESD Rating Scale*“, který slouží k sebehodnocení vzdělávacích institucí v oblasti environmentální, sociální a ekonomické udržitelnosti. Tento nástroj umožňuje pedagogům zhodnotit, do jaké míry se principy udržitelného rozvoje promítají do jejich výchovně-vzdělávacího procesu, provozu školy i každodenní interakce s dětmi. Rating Scale podporuje kontinuální zlepšování a plánování dalšího rozvoje v oblasti ESD a může být zároveň podnětem pro sdílení dobré praxe a inovací mezi školami (OMEP, n.d.).

1.3 Cíle udržitelného rozvoje

Cíle udržitelného rozvoje (Sustainable Development Goals, SDGs) představují globální výzvu k akci, kterou v září 2015 přijaly všechny členské státy Organizace spojených národů (OSN) na summitu v New Yorku. Navazují na Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals, MDGs), jejichž platnost skončila právě v roce 2015. SDGs rozšiřují jejich záběr s cílem řešit komplexní výzvy současného světa (United Nations, 2015).

Přestože MDGs přinesly určitý pokrok, ne všechny cíle byly do roku 2015 splněny. SDGs zahrnují celkem 17 hlavních cílů a 169 podcílů, které propojují ekonomické, sociální a environmentální aspekty udržitelného rozvoje. Tyto cíle tvoří jádro Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj (komplexního rámcového dokumentu OSN).

Jejich ambicí je do roku 2030 dosáhnout pokroku v oblastech:

- Odstranění chudoby a hladu, zdravý život
- Zajištění přístupu k základním službám – voda, kanalizace, udržitelná energie
- Podpora rozvojových příležitostí prostřednictvím inkluzivního vzdělávání, důstojná práce
- Podpora inovací a odolné infrastruktury, vytváření komunit a měst schopných udržitelné produkce a spotřeby
- Snižování nerovnosti ve světě, genderová rovnost
- Ochrana životního prostředí, boj proti změně klimatu, ochrana oceánů, ochrana suchozemských ekosystémů
- Podpora spolupráce mezi různými společenskými aktéry za účelem vytvoření prostředí na míru a zajištění odpovědné spotřeby a produkce (United Nations, n.d.)

Přestože je Agenda 2030 široce podporována, bývá také předmětem kritiky. Někteří odborníci poukazují na to, že cíle jsou dobrovolné, právně nezávazné a formulované vágně, což státům umožňuje různorodý výklad nebo možnost je zcela ignorovat. To podle kritiků snižuje efektivitu celé agendy a otevírá prostor pro její politické zneužití (Easterly, 2022). Ve vztahu k vzdělání v předškolním vzdělávání nacházejí SDGs své uplatnění především v tématech inkluzivního a kvalitního vzdělávání (cíl č. 4). Apeluje na rovný přístup ke vzdělávání bez ohledu na socioekonomické zázemí. SDGs jako celek pokrývají oblasti, které výrazně ovlivňují budoucí generace, a proto je jejich začlenění do vzdělávacích systémů nezbytné. Realizace některých cílů může být v některých oblastech velice obtížná, a to zejména bez dostatečného množství prostředků pro jejich realizaci (OSN, n.d.). Přestože jsou cíle formulovány globálně, jejich praktická realizace bývá v mnoha oblastech obtížná. Klíčovou výzvou proto zůstává otázka, jak tyto cíle převést do konkrétní vzdělávací praxe.

Implementace SDGs do předškolního vzdělávání

Jedním z nástrojů, který tuto snahu podporuje v předškolním vzdělávání je „*Metodická příručka pro výuku o globálních souvislostech aneb 17 cílů udržitelného rozvoje pro mateřskou školu*“. Cílem příručky je představení 17 cílů udržitelného rozvoje a jejich následné převedení do praxe v prostředí mateřské školy. Jasně zachycuje, jak cíle aplikovat do předškolního vzdělávání, aby je děti snáze pochopily. Metodická příručka ADRA pro mateřské školy představuje významný nástroj pro začlenění principů udržitelného rozvoje do předškolního vzdělávání. Její struktura a obsah směřují k rozvoji udržitelného myšlení a chování dětí skrze praktické aktivity, které jim pomáhají pochopit souvislosti mezi přírodou, společností a ekonomikou.

Struktura a obsah

Metodická příručka je strukturována přehledně a jednotně. To přispívá ke srozumitelnosti a snadnému používání v pedagogické praxi. Na prvních stranách nalezneme přehled všech cílů udržitelného rozvoje v pořadí, v jakém jsou v příručce zpracovány (1-17). Ke každému cíli je zde poté stručně uveden obsah lekce a zařazení do RVP, což považuji za velmi přínosné. Tento přehled je zde ve dvou stranách, což působí velmi přehledně. Nicméně příručka postrádá systematický obsah s odkazy na konkrétní strany. Pokud chce pedagog například najít 12. cíl, musí jej hledat manuálně, což je nepraktické. Začlenění podrobného obsahu s čísly stran by přispělo k lepšímu orientaci v dokumentu. Každá kapitola je věnovaná konkrétnímu cíli. Všechny lekce mají stejnou strukturu, což zajišťuje ucelenost. Obsahují: zařazení do RVP, znalosti, postoje, pomůcky, cíl OSN, motivační pohádku, diskuse (otázky, říkanku), blok her, reflexi, pracovní list, doplňkové činnosti a taktéž užitečné odkazy. Tento strukturovaný přístup je velkým pozitivem příručky.

Metody a pedagogické přístupy

Metodická příručka je postavena především na prožitkovém učení, protože si děti informace osvojují skrze vyprávění, hry, pokusy, vlastní prožitky. Významnou roli zde hraje konstruktivní přístup, kdy děti nejsou jen pasivními příjemci informací, ale samy objevují odpovědi pomocí otázek, her, reflexe. V některých činnostech lze pozorovat i kooperativní učení. Aktivita jsou často zaměřeny na spolupráci ve skupině. Celkově je metodický přístup příručky dobře promyšlený a pestrý, čímž podporuje různé styly učení dětí. Silnou stránkou je propojení vyprávění, her a reflexe, které společně vytvářejí ucelený vzdělávací proces.

Využívá kombinaci metod, které podporují aktivní zapojení dětí. Klíčovou součástí každé lekce je motivační pohádka, která slouží jako vstupní bod k danému tématu. Následně přechází do řízené diskuse, která je hezky strukturovaná. Oceňuji i přítomnost možných správných odpovědí. Dalším zajímavým prvkem jsou inboxy, které buď doplňují diskusi o zajímavé informace, nebo obsahují otázky pro hlubší zamyšlení dětí. Také se zde objevují didaktické hry, říkanky, pracovní listy, demonstrační obrázky, dechová cvičení. Je zde kladen důraz na reflexi, kde jsou uvedeny otevřené otázky, které vedou děti k hlubšímu zamyšlení.

Praktické využití a příklady aktivit

Je praktická všechny pedagogy, protože ji lze snadno zařadit k různým tématům, která se v mateřské škole probírají. Například pokud se pedagog věnuje tématu voda, může si vyhledat „*cíl číslo 6 – Pitná voda a kanalizace*“. Zde zjistí, že tento cíl má následující znění: „*zajistit všem dostupnost vody a sanitačních zařízení a seznámit děti s udržitelným hospodařením s vodou*“. Při přečtení lekce pedagog zjistí, že se u dětí lekce zaměřuje na: význam pitné vody, rozdílné podmínky k života u nás a v jiných zemích, zdravotní rizika spojené se znečištěnou vodou, plýtvání vody. Příručka je propojená s RVP, což značně usnadňuje její začlenění do vzdělávacího programu. Drobným nedostatkem je absence konkrétního odkazu na RVP PV (název je uveden pouze RVP). Podobným způsobem jako téma vody lze využít například u „*cíle číslo 2 – Konec hladu*“. Tato lekce může být využita při tématech jako je například jídlo, zdravý životní styl. Umím si začlenění aktivit představit i při práci s pohádkou Otesánek. Pedagog tedy může využít jeden konkrétní cíl, kterému se bude věnovat po celý den.

Příručka je snadno použitelná, protože:

- Aktivita jsou stručně a jasně popsány
- Každá lekce obsahuje informace pro pedagoga (popsání konkrétního cíle), což pomáhá i těm, kteří s tématem udržitelného rozvoje nemají zkušenosti.
- Struktura lekcí je přehledná.

Drobným stěžejním bodem může být potřeba dotisknutí pracovních listů, což ale není nic náročného a komplikujícího. Ačkoli je metodická příručka dobře strukturovaná a srozumitelná, je nutné zmínit, že některé příběhy mohou být pro mladší děti obtížně pochopitelné. Naopak doprovodné aktivity jsou přístupné a vhodně navržené. Pedagog by tedy mohl příběh zjednodušit nebo jej nahradit jinou formou. Tento nedostatek souvisí

i s absencí věkového rozdělení aktivit, což znamená, že pedagog musí sám přizpůsobit věkové skupině.

Srovnání s teoretickými přístupy

Příručka reflektuje některé klíčové teoretické přístupy k vzdělávání pro udržitelný rozvoj v předškolním věku. Její struktura odpovídá doporučením odborné literatury, která zdůrazňuje význam prožitkového učení a aktivního zapojení dětí do vzdělávacího procesu (OECD, 2021). Motivační pohádky odpovídají principu narativního učení, které podporuje hlubší porozumění tématu (Egan, 2019). Silnou stránkou příručky je její důraz na kritické myšlení a hodnotovou výchovu. Každá lekce obsahuje otevřené otázky, které děti vedou k přemýšlení o souvislostech. Tento přístup je v souladu s moderními pedagogickými teoriemi. Ty zdůrazňují důležitost rozvoje globálních kompetencí a schopnosti reflektovat vlastní postoje (UNESCO, 2020). Odborná literatura doporučuje individualizovaný přístup podle věku a schopností (Siraj-Blatchford, 2016). příručka nabízí řadu aktivit, ale chybí jí konkrétní metodická podpora pro adaptaci aktivit pro různé věkové skupiny. Příručka je v souladu s Cíli udržitelného rozvoje OSN (SDGs).

Silné a slabé stránky

U metodické příručky spatřuji několik silných a slabých stránek.

Tabulka 1 - Silné a slabé stránky příručky

Silné stránky	Slabé stránky
Přehlednost a struktura	Absence věkového rozdělení aktivit
Motivační pohádky	Chybějící dodatek RVP PV
Různorodost aktivit	Náročnost některých úkolů
Kompatibilita s cíli OSN	

(zdroj: vlastní)

2 UDRŽITELNÝ ROZVOJ V KONTEXTU VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Tato kapitola se zaměřuje na význam vzdělávání dětí předškolního věku v kontextu udržitelného rozvoje. Právě v tomto období dochází k formování vlastních hodnot, postojů a návyků, které mohou ovlivnit budoucí chování dětí směrem k přírodě, společnosti i sobě samým. Kapitola je rozdělena do dvou částí. Podkapitola 2.1 se věnuje ukotvení principů udržitelného rozvoje v kurikulárních dokumentech předškolního vzdělávání. Pozornost je věnována zejména tomu, jak se udržitelný rozvoj promítá do vzdělávacích oblastí a klíčových kompetencí. Podkapitola 2.2 představuje příklady dobré praxe ze zahraničí i České republiky.

Vzdělávání pro udržitelný rozvoj (ESD) v předškolním věku hraje klíčovou roli při formování postojů a hodnot dětí směrem k udržitelnosti. Základy udržitelného rozvoje, ke kterým jsou děti vedeny již v raném věku, přinášejí dlouhodobé výsledky nejen na místní úrovni, ale také na globální úrovni (Konieczny, 2023). Děti by měly být vedeny k tomu, že jejich činnost má dopad na okolní svět. Výuka udržitelných návyků v již raném věku pomáhá vytvářet pozitivní postoje k životnímu prostředí, které si děti ponesou celý život (Abanoz & Yabaş, 2025). vzdělávání pro udržitelný rozvoj by mělo být přirozenou součástí každodenních aktivit v mateřské škole, nikoliv ojenidělým tématem. Boyd, Hirst a Siraj-Blatchford (2017) zdůrazňují, že právě v raném dětství lze položit základy k porozumění přírodním souvislostem, spolupráci a odpovědnému jednání, ato prostřednictvím běžných činností, které jsou dětem blízké. Podle Siraj – Blatchforda et al. (2010) se koncept udržitelného rozvoje ve vzdělávání zaměřuje na rozvoj kompetencí, které dětem umožňují porozumět souvislostem mezi člověkem, společností a přírodou. Autoři zdůrazňují, že vzdělávání pro udržitelný rozvoj by mělo vést k aktivnímu občanství a schopnosti kriticky reflektovat globální i lokální problémy. Na druhou stranu Sterling (2001) upozorňuje, že udržitelný rozvoj ve vzdělávání nelze vnímat pouze jako přenos znalostí, ale jako proces transformace myšlení a hodnot. Podle něj by měli pedagogové podporovat systémové myšlení, které pomáhá dětem pochopit složitost vztahů mezi ekologickými, sociálními a ekonomickými faktory. Podobný přístup zastávají Hedefalk, et al. (2015), kteří zmiňují, že aktivní zapojení dětí do činností je klíčovým prvkem udržitelného rozvoje. V předškolním vzdělávání je důležité učení v přírodě. Současný Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) klade důraz na to, aby děti vnímaly okolní prostředí a učily se k němu chovat zodpovědně (Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky,

2008). Míňová (2011) tzv. učení v přírodě v předškolním vzdělávání považuje za velmi podstatné.

Tilbury (2011) říká, že vzdělávání pro udržitelný rozvoj lze rozdělit do několika klíčových oblastí. Těmito oblastmi jsou interdisciplinární přístup, zkušenostní a participativní učení, systémové myšlení a podpora hodnot a postojů. Některé přístupy (Montessori, Steiner, Freire a Malaguzzi) ke vzdělávání dlouhodobě podporují zkoumání přírody dětmi, což nám ukazuje, že vzdělávání o udržitelnosti je součástí vzdělávání v raném dětství již dlouhá léta (Abanoz & Yabaş, 2025).

2.1 Udržitelný rozvoj v kurikulárních dokumentech předškolního vzdělávání

Tato část práce se zaměřuje na srovnání současného Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (RP PV, 2021) s jeho revidovanou verzí schválenou v roce 2024. cílem je porovnat rozdíly, jakým způsobem se RVP PV staví k udržitelnému rozvoji v oblasti: vzdělávací oblasti dítěte a klíčových kompetencí.

V kurikulárních dokumentech je udržitelný rozvoj reflektován různými způsoby v rámci různých vzdělávacích úrovní. Zejména v rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV) je tento koncept implementován skrze vzdělávací cíle. Cíle jsou jak přímé, tak i nepřímé. Tyto cíle podporují chápání přírody, společnosti a odpovědnosti za jejich udržitelnost.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání – RVP PV (2021)

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání zastává komplexní přístup k rozvoji dítěte jakožto samostatné, jedinečné a aktivní bytosti, která je součástí společnosti i přírody. I přestože dokument neobsahuje termín „*udržitelný rozvoj*“ v doslovném znění, jsou jeho znaky silně prostoupeny.

1. Vzdělávací oblasti k udržitelnému rozvoji

Dítě a jeho tělo – V této oblasti je kladen důraz na vytváření si zdravých životních návyků, které tvoří základ pro udržitelný životní styl. Děti se učí vnímat své tělo, pečovat o své zdraví a osvojovat si odpovědné chování ke vztahu ke zdravému způsobu života.

Dítě a jeho psychika – Zaměřuje se na posílení schopnosti komunikace vyjadřování emocí a vytváření vztahů. Vede k osobnímu sebepoznání, emocionální stabilitě a schopnosti porozumění druhým – tedy základům pro vnitřní rovnováhu a sociální udržitelnost.

Dítě a ten druhý – Oblast se soustředí na budování vztahů dítěte s ostatními lidmi. Rozvíjí schopnost empatie, respektu, spolupráce (klíčové aspekty sociální udržitelnosti).

Dítě a společnost – Zde nacházíme silné zastoupení sociální složky udržitelného rozvoje. RVP PV podporuje rozvoj mezilidských vztahů, tolerance, spolupráce a odpovědnosti vůči druhým.

Dítě a svět – Tato oblast je nejvíce tematicky spojena s konceptem udržitelného rozvoje. Zaměřuje se na vytváření elementárního povědomí o přírodním i sociálním prostředí, vztazích mezi člověkem a přírodou a vlivu lidské činnosti na životní prostředí.

Tento přehled ukazuje, že udržitelný rozvoj je v RVP PV implementován napříč všemi oblastmi. Klade se důraz na environmentální vědomí, sociální odpovědnost a zdravý životní styl, čímž se již v předškolním věku formulují hodnoty a postoje podporující udržitelný způsob života.

2. Klíčové kompetence

RVP PV obsahuje 5 klíčových kompetencí, které podporují všestranný rozvoj dítěte. Přestože pojem udržitelný rozvoj není explicitně uveden, jeho principy jsou do jednotlivých kompetencí přirozeně zakomponovány.

Kompetence k učení – Podporuje u dětí schopnost hledat nové informace, zkoumat a přemýšlet o světě. Vede k porozumění souvislostem, což je klíčové pro rozvoj environmentálního i společenského uvědomění.

Kompetence k řešení problémů – Děti jsou motivovány k hledání různých řešení, učí se přijímat zodpovědnost za svá rozhodnutí a chápat jejich důsledky. V rámci udržitelného rozvoje tato kompetence podporuje aktivní přístup k osobním i společenským výzvám, včetně environmentálních otázek.

Komunikativní kompetence – Rozvíjí schopnost vyjadřovat se verbálně i neverbálně, aktivně naslouchat, formulovat své myšlenky a vstupovat do dialogu. Zároveň posiluje otevřenost vůči odlišným názorům a hodnotám. Rozvíjí se schopnost naslouchání, spolupráce a porozumění. Rozvoj otevřené, respektující a demokratické komunikace je klíčový pro řešení společenských problémů, prevenci konfliktů a participaci na veřejném životě.

Sociální a personální – Zaměřuje se na spolupráci, posilování empatie, sebedůvěry a respektu k ostatním. Dítě si uvědomuje odpovědnost za své jednání. Tvoří základ

sociální soudržnosti a inkluze – dítě se učí žít v komunitě, chránit slabší, respektovat rozmanitost.

Činnostní a občanské – Reflektuje důležité prvky osobní odpovědnosti, sebereflexe, spolupráce a aktivního přístupu dítěte k vlastnímu jednání i dění v jeho okolí. V kontextu udržitelného rozvoje rozvíjí dítě schopnost plánovat a hodnotit vlastní činnosti, což podporuje zodpovědné rozhodování. Dítě si postupně osvojuje hodnoty, jako je například smysl pro povinnost a odpovědné chování vůči sobě i okolí (MŠMT, 2021).

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání – revidované

Revidovaný Rámcový program pro předškolní vzdělávání, schválený Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) dne 30. prosince 2024, přináší aktualizace reflektující současné požadavky na vzdělávání dětí předškolního věku. Klade důraz na modernizaci obsahu, vzdělávacích cílů. Dobrovolné zapojení mateřských škol do práce s revidovaným RVP PV je plánováno od září 2025. Povinná implementace by měla následovat o rok později.

1. Vzdělávací oblasti k udržitelnému rozvoji

Dítě a jeho tělo – Tato oblast i nadále podporuje zdravý rozvoj dítěte. Důraz je kladen na rozvoj pohybových, manipulačních, sebeobslužných a praktických dovedností, na posilování tělesné zdatnosti a na upevňování životních návyků a postojů. Téma zdravého životního stylu tak zůstává zásadní.

Dítě a jeho psychika – Zaměřuje se na rozvoj duševní pohody, myšlení, řeči, představivosti. Nově je zde prostor věnován finanční gramotnosti a informatickému myšlení. Tyto novinky lze chápat jako podporu ekonomického pilíře udržitelného rozvoje. Významnou roli hraje i výchova k odpovědnému jednání, která podporuje vnitřní motivaci a schopnost přemýšlet o souvislostech.

Dítě, ten druhý a společnost – Nově vytvořená vzdělávací oblast vznikla sloučením dvou původních (*Dítě a ten druhý* a *Dítě a společnost*). Nově definovaná oblast se zaměřuje na rozvoj mezilidských vztahů, komunikačních dovedností a kulturního i společenského uvědomění dítěte. V rámci této oblasti je kladen důraz na sociální a kulturní gramotnost. Děti se učí vnímat rozmanitost lidí jako přirozenou součást světa, respektovat odlišnosti a projevovat ohleduplnost. Z pohledu udržitelného rozvoje podporuje tato část sociální pilíř. Očekávané výsledky učení, jako například přijímat rozmanitost lidí nebo spolupodílení se na udržování tradic, odrážejí důležité prvky udržitelného rozvoje.

Dítě a svět – Je přímo propojena s konceptem udržitelného rozvoje, který je zde výslovně uveden jako jeden z hlavních záměrů. Environmentální oblast se zaměřuje na rozvoj povědomí dítěte o světě, vlivu člověka na životní prostředí a důsledcích jeho jednání. Největší posun oproti současnému RVP PV spatřuji v přímém uvedení udržitelného rozvoje a také v kladení důrazu na přírodovědnou gramotnost. Děti se seznamují s přírodními jevy a ději, učí se rozlišovat udržitelné a neudržitelné přístupy a chápat dopad na život na Zemi.

Z výše uvedeného vyplývá, že revidovaný RVP PV přináší změnu nejen ve struktuře vzdělávacích oblastí, ale i v obsahovém zpřesnění a aktualizaci.

2. Klíčové kompetence

Revidovaný RVP PV nově vymezuje sedm klíčových kompetencí, které propojují osobnostní, sociální, občanské i kognitivní dovednosti. Mnohé z nich přímo či nepřímo rozvíjejí principy udržitelného rozvoje a podporují formování odpovědného a aktivního přístupu dítěte ke světu.

Kompetence k učení – Podporuje otevřenost dítěte k objevování a poznávání světa kolem sebe. Učí se využívat různé strategie učení, včetně pokusu a omylu. Z pohledu udržitelného rozvoje tato kompetence podporuje schopnost dítěte reflektovat, zvažovat alternativy a uplatňovat získané poznatky v praktickém životě.

Komunikační – Komunikační kompetence přispívá k udržitelnému rozvoji tím, že podporuje otevřený dialog, naslouchání, porozumění a respekt k rozmanitosti názorů a zkušeností. Tato kompetence hraje také důležitou roli v mediální gramotnosti a kritickému přístupu k informacím.

Klíčová kompetence k občanství a udržitelnosti – Tato kompetence představuje jádro vzdělávání k udržitelnému rozvoji v revidovaném RVP PV. Již v charakteristice je výslovně uvedeno, že dítě se chová v souladu se základními pravidly soužití a myšlenkami udržitelného rozvoje. Tím je zdůrazněn přímý záměr vést děti k odpovědnému, ohleduplnému a aktivnímu přístupu ke světu kolem sebe. Díky této kompetenci děti postupně rozvíjejí vědomí sounáležitosti s okolním světem, schopnost aktivně se podílet na životě komunity a vůli chránit to, co je hodnotné pro současnost i budoucnost.

Osobnostní a sociální – Podporuje sebepoznání, empatii a spolupráci. Dítě si uvědomuje své silné stránky, vyjadřuje své názory a respektuje ostatní. Tím se rozvíjí sociální pilíř, zejména v oblasti mezilidských vztahů, inkluze a společenské odpovědnosti.

Kompetence k podnikavosti a pracovní – Rozvíjí základní pracovní návyky a odpovědný přístup k úkolům. V kontextu udržitelného rozvoje to podporuje aktivní postoj, tvořivost, odpovědné rozhodování, včetně vědomí dopadů svých činů.

Kompetence k řešení problémů – Dítě hledá řešení na základě zkušeností, zpracovává informace a pracuje s chybou. K udržitelnosti přispívá rozvojem kritického a systémového myšlení.

Kulturní – Dítě vnímá kulturní rozmanitost, přijímá rozdíly. Tím se podporuje respekt k rozmanitosti, mezikulturní porozumění a hodnoty, které tvoří základ pro tolerantní společnost.

Digitální – Jedním z výsledků je to, že dítě využívá digitální technologie k poznávání světa a badatelským činnostem. Tímto způsobem se digitální prostředí stává prostředkem k porozumění okolního světa (MŠMT, 2024).

Závěr

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, jak v původní, tak i v revidované verzi, integruje hodnoty a principy udržitelného rozvoje napříč vzdělávacím oblastem. Ačkoli termín udržitelný rozvoj není ve verzi z roku 2021 explicitně použit, jeho znaky se výrazně odrážejí v jednotlivých vzdělávacích oblastech i klíčových kompetencích. Důraz je kladen na zdravý životní styl, mezilidské vztahy, respekt k přírodě, odpovědné jednání a občanskou angažovanost. Revize RVP PV tento směr dále rozvíjí. Zavádí nové kompetence, aktualizuje vzdělávací oblasti a výslovně zařazuje koncept udržitelného rozvoje do oblasti „*Dítě a svět*“ i do klíčové kompetence „*Klíčová kompetence k občanství a udržitelnosti*“. Zásadními změnami jsou také posílení přírodovědné, finanční i digitální gramotnosti.

2.2 Příklady dobré praxe

Vzdělávání pro udržitelný rozvoj (Education for Sustainable Development – ESD) má za cíl vybavit děti znalostmi, dovednostmi, hodnotami a postoji potřebnými k tomu, aby mohly přispět k udržitelnější budoucnosti (UNESCO, 2020). ESD podporuje systémové myšlení, participaci, sociální spravedlnost a respekt k přírodě. V kontextu předškolního vzdělávání se tyto principy promítají do každodenních činností, do vztahů mezi dětmi i do prostředí mateřských škol. Kultura hraje zásadní roli ve formování hodnot, názorů a chování

jednotlivců. V multikulturních společnostech se ve třídách setkávají děti z různých kulturních prostředí, což přináší jak obohacení, tak i výzvy pro vzdělávacích proces. Integrace kulturní rozmanitosti do vzdělávání podporuje inkluzi, respekt a porozumění mezi dětmi, což je klíčové pro budování udržitelné společnosti. V evropském kontextu je kladen důraz na rozvoj kompetencí, jako je oceňování udržitelnosti, podpora přírody, systémové myšlení či adaptabilita (Eurydice, 2022).

Každá země má jinou kulturu, školství, zvyky a tradice. To má za následek rozdíly v úrovni vzdělávání. Například v Turecku byl v roce 2022 zaveden vzdělávací program o klimatické změně pro žáky ve věku 11-14 let a v roce 2024 byla aktualizována předškolní vzdělávací osnova, která klade důraz na vědecké aktivity související s tématy, jako je spotřeba, šetření, recyklace (Abanoz & Yabaş, 2025).

Česká republika

V České republice se v posledních letech stále více prosazuje koncept udržitelného rozvoje i v oblasti předškolního vzdělávání. Jedním z hlavních směrů je důraz na environmentální výchovu, která je zakotvena i v RVP PV (MŠMT, 2021). Zvláštní postavení zaujímají tzv. ekologické mateřské školy, které kladou důraz na environmentální výchovu. Významnou roli v tomto směru hrají také lesní mateřské školy, které staví vzdělávání na přímém kontaktu dětí s přírodou. Využívají venkovní prostředí nejen ke hře, ale i ke vzdělávacím činnostem. Podle České školní inspekce mají děti z lesních mateřských škol hlubší vztah k přírodě a větší respekt k ekologickým hodnotám (Kvítková, 2022). Dalším příkladem systematické podpory udržitelného rozvoje v předškolním vzdělávání je program Ekoškola, který je součástí mezinárodního projektu Eco-Schools. Tento program podporuje ekologické myšlení dětí a učí je aktivně se podílet na ochraně životního prostředí (Vošahlíková, 2011). Do programu se zapojují děti, učitelé i rodiče. Podle dat z roku 2021 je v České republice do programu zapojeno 114 mateřských škol (Ekoškola, 2021). Děti si prostřednictvím přímého kontaktu s přírodou vytvářejí vztah k životnímu prostředí, který je základem pro rozvoj ekologicky uvědomělého chování (Leblová, 2012).

Z hlediska SDGs je patrné, že české předškolní vzdělávání přispívá zejména k cíli č. 4 - Kvalitní vzdělávání (UNESCO, 2015).

Německo

Německo patří mezi země, které kladou velký důraz na enviromentální výchovu a udržitelný rozvoj již od raného věku dětí. Téma udržitelnosti je součástí vzdělávacích programů pro mateřské školy a je podporováno jak na úrovni spolkových států, tak i na úrovni jednotlivých vzdělávacích institucí. Předškolní vzdělávání se v Německu zaměřuje na vytváření ekologického povědomí u dětí, podporu odpovědného chování a praktické zkušenosti s péčí o životní prostředí (Rada EU, 2022). V praxi Německo podporuje aktivity zaměřené na vztah k přírodě, třídění odpadu, šetrné využívání zdrojů nebo participaci dětí na rozhodování. Mnohé německé mateřské školy se zapojují do programů podporující udržitelný rozvoj. Specifický přístup ke vzdělávání k udržitelnosti nabízí projekt KITA21, který je určen pro mateřské školy a oceňuje zařízení, která dlouhodobě začleňují ekologická témata do výuky, podporují aktivní zapojení dětí a využívají přírodní prostředí jako vzdělávací prostor (S.O.F., n.d.).

Švédsko

Ve Švédsku je vzdělávání pro udržitelný rozvoj nedílnou součástí předškolního vzdělávání. Je vnímáno jako klíčový prvek výchovy k odpovědnému občanství a vztahu k přírodě (Pramling Samuelsson et al., 2024). Studie Arlemalm-Hagsér a Samuelsson (2021) ukazuje, jak mohou učitelé s hlubšími enviromentálními znalostmi úspěšně integrovat témata Agendy 2030 do každodenních aktivit s dětmi. Výzkum zároveň potvrzuje, že znalost obsahu a jeho zprostředkování hrají zásadní roli. Zajímavý příspěvek k tomuto tématu přináší také Schmidt (2017), která poukazuje na propojení gramotnosti a konceptu „místa“ ve výuce. Tvrdí, že děti mohou skrze jazyk a lokální kontext lépe porozumět udržitelnosti a tomu, jak žít v komunitě s různorodými hodnotami a názory. Mateřské školy ve Švédsku jsou dlouhodobě v popředí vzdělávání zaměřeného na udržitelný rozvoj (Hedefalk et al., 2015). UNESCO ve své zprávě (2019) vyzdvihuje, že Švédsko je jedinou zemí, která v kurikulu pro předškolní vzdělávání systematicky kombinuje sociální a kognitivní aspekty udržitelnosti. V rámci předškolního vzdělávání jsou děti vedeny k porozumění přírodním cyklům, recyklaci a dalším ekologickým aktivitám. Od roku 2019 je udržitelný rozvoj součástí národního kurikula, kde je zahrnut jako klíčová hodnota a cíl vzdělávání. Švédské národní kurikulum pro předškolní vzdělávání ve Švédsku existuje od roku 1998 a prošlo mnoha revizemi, přičemž nejnovější byla ve zmiňovaném roce 2019. Tato revize zdůraznila tematickou výuku

a stanovila povinnost pracovat s tématem udržitelného rozvoje. Cílem vzdělávání je umožnit dětem osvojit si ekologický a pečující přístup k životnímu prostředí.

Konkrétní cíle pro udržitelný rozvoj:

- Rostoucí odpovědnost a zájem o udržitelný rozvoj a aktivní zapojení do společnosti
- Porozumění tomu, jak naše každodenní volby, mohou ovlivnit udržitelný rozvoj
- Pochopení vztahů v přírodě a různých přírodních cyklů (Pramling Samuelsson et al., 2024).

Jedním z certifikačních programů ve Švédsku je program s názvem „Grön Flagg“, neboli zelená vlajka. Tento program podporuje školy v implementaci projektů zaměřených na udržitelný rozvoj. Mateřské školy, které jsou do tohoto programu zapojeny se věnují aktivitám jako je snižování plýtvání potravinami, využívání obnovitelných zdrojů energie a ekologické projekty ve školních zahradách (Vihreä lippu, n.d.).

II PRAKTICKÁ ČÁST

3 NAUČNÁ STEZKA PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ

Praktická část práce je zaměřena na vytvoření sady aktivit pro naučnou stezku, jejíž cílem je přiblížit dětem v předškolním věku témata udržitelného rozvoje prostřednictvím prožitkového učení. Tato forma práce s dětmi byla zvolena, neboť podporuje aktivní zapojení dětí pomocí prožitkového učení. Stezka obsahuje pět stanovišť. Aktivita jsou zvoleny tak, aby odpovídaly věkovým možnostem dětí.

Cíl naučné stezky

Hlavním cílem stezky bylo podpořit přirozené porozumění určitých principů udržitelnosti. Největší důraz jsem kladla na praktickou zkušenost, která dětem umožní lépe pochopit, proč je udržitelnost důležitá. Udržitelnost není jen o ochraně přírody, ale také o ekonomické a sociální odpovědnosti. Rozhodla jsem se tedy, že jednotlivé aktivity stezky budou reflektovat tři základní pilíře udržitelného rozvoje. Naučná stezka byla realizována společně s dětmi z mateřské školy a žáky čtvrté třídy základní školy, čímž se významně podpořil sociální pilíř udržitelného rozvoje. Cílem bylo vytvořit a realizovat edukační stezku zaměřenou na udržitelný rozvoj pro děti ve věku 5-6 let, přičemž žáci základní školy pomáhali mladším dětem (byli jejich průvodci), ale zároveň se aktivně zapojovali.

Místo konání naučné stezky

Naučná stezka se konala v okolí Základní školy a Mateřské školy Lačnov, která se nachází ve stejnojmenné vesnici. Škola se nachází na rozhraní Bílých Karpat a Vizovických vrchů, což škole poskytuje nádherné přírodní okolí. Kousek od školy se nachází louky, les a sad. Toto prostředí bylo ideální pro realizaci stezky.

Účastníci

Do naučné stezky se zapojilo celkem 15 dětí, z toho 9 žáků ze základní školy a 6 dětí z mateřské školy. Účastnily se jí pouze předškolní děti ve věku 5–6 let, protože jsem stezku přizpůsobila jejich možnostem. Doprovázely nás také dvě učitelky, z toho jedna z mateřské školy a druhá ze základní školy. V průběhu společných aktivit mohli žáci pomáhat dětem předškolního věku, vysvětlovat jim úkoly. Tento přístup navíc podpořil vzájemnou spolupráci mezi základní školou a mateřskou školou.

Časová dotace

Časové rozmezí naučné stezky bylo uzpůsobeno tak, aby byla umožněna účast jak dětem z mateřské školy, tak žákům ze základní školy v rámci vyučování. Cílem takto stanovené časové dotace bylo, aby stezka byla dostatečně obsáhlá a přínosná, ale zároveň časově

nenáročná, aby nenarušovala školní rozvrh. Délka stezky byla nastavena na necelé dvě hodiny, což poskytuje dostatek času na splnění úkolů. Tento časový rozsah zároveň umožňuje školám zařadit stezku do dopoledního či odpoledního programu bez nutnosti větších organizačních změn. Stezka byla realizována 18.11. 2024.

3.1 Plán realizace aplikace

Tabulka 2 - Plán realizace aplikace

Název aktivity	Popis aktivity
Třídění odpadu	Stanoviště podporuje především environmentální pilíř udržitelného rozvoje. Děti mají za úkol roztrdit různé druhy odpadu do připravených barevně označených košů – konkrétně na bioodpad, sklo, plast a papír.
Přenášení vody	Stanoviště podporuje environmentální a sociální pilíř. Konkrétně se zaměřuje na význam vody a potřebu jejího šetření. Děti společně s učitelkou vedou rozhovor na téma vody. Následně se rozdělí do dvou skupin a pokouší se přenést vodu s co nejmenší ztrátou.
Stavba udržitelného domu	Aktivita podporuje ekonomický a sociální pilíř. Cílem aktivity je seznámit děti s využitím přírodních materiálů při stavbě modelu udržitelného domu.
Sázení jabloně	Tato aktivita děti seznamuje s důležitostí stromů pro přírodu. Děti si poté zasadí svůj vlastní jabloňový strom, přičemž se seznámí s procesem péče o stromy a rostliny. Aktivita podporuje environmentální pilíř.
Sdílení poznatků – Jak můžu pomoci přírodě?	Děti se schází do kruhu, kde mají možnost sdílet své poznatky a nápady na to, jak mohou pomoci přírodě. Podporuje vzájemnou inspiraci a také environmentální a sociální pilíř.

(zdroj: vlastní)

3.2 Začátek stezky a jeho motivace

Motivací ke splnění naučné stezky se stal skřítek Větvíčka. Chtěla jsem děti zaujmout touto formou, protože mi přišla atraktivní a hravá. Roli skřítky ochotně přijala maminka jednoho dítěte z mateřské školy, která si však nepřála být jmenována. Byla maminkou dítěte z jiné třídy, takže ji děti neznaly, což celému zážitku dodalo na tajemnosti. S dětmi jsme se potkali u vstupní brány na sportovním hřišti. Když jsme dorazili k budově s nářadím, čekal tam skřítek Větvíčka. Jakmile ho děti spatřily, začaly se divit. Jedna z holčiček mateřské školy nadšeně zvolala: „**Jéé, Mikuláš!**“. Ostatní děti ji hned opravovaly, že to určitě není Mikuláš. V tu chvíli však skřítek promluvil:

Řeč skřítky:

„Dobrý den děti, jmenuji se skřítek Větvíčka a pocházím z Lačnovských skal. Za svůj život jsem toho už hodně procestoval, ale zjistil jsem, že tady v Lačnově je nejkrásněji. Na svých cestách jsem viděl spoustu zajímavých věcí, ale také zažil velké problémy! Byl jsem na místech, kde jsem došel k poznání, jak vzácná je voda. A v některých zemích jsem zase viděl, jak důležité je třídít odpad.

Proto jsem si pro vás dnes připravil stezku zaměřenou na udržitelný rozvoj. Připravil jsem pro vás stanoviště, kde budete třídít odpad, přenášet vodu, nebo si dokonce zasadíte svůj vlastní strom. Tak doufám, že to vše zvládnete. Budu to všechno bedlivě sledovat! A podívejte! Táhle v dálce už vidím nějaké stanoviště!!“

Obrázek 1 - Přivítání se skřítkem Větvíčkou

3.3 Stanoviště č. 1 – Třídění odpadu

Tabulka 3 - Stanoviště č. 1

Cíl v jazyce učitele	Rozvíjet u dětí environmentální gramotnost.
Cíl v jazyce dítěte	Roztřídit odpadky do správných kontejnerů.
Pilíř	Environmentální
Metody	Manipulování, vytváření dovedností, rozhovor
Kompetence	<i>Činnostní a občanské</i> – Ví, že není jedno, v jakém prostředí žije, uvědomuje si, že se svým chováním na něm podílí a že je může ovlivnit.
Pomůcky	Koše na tříděný odpad (zelený, modrý, žlutý, hnědý), odpadky
Očekávaný čas	20 minut
Reálný čas	5 minut
Znění zadání úkolu	<i>1. „KAM PATŘÍ ODPADKY?</i> <i>Všude jsou tu odpadky. Ty ale do přírody nepatří! Pomůžeš je uklidit na správné místo?“</i>

(zdroj: vlastní)

Průběh:

Po projevu skřítky Větičky se děti ihned nadšeně rozběhly k prvnímu stanovišti, kde na ně čekal úkol související s tříděním odpadu. Přála jsem si, aby si děti stezkou prošly co nejvíce samy a nechtěla jsem do průběhu příliš zasahovat. Zjistila jsem však, že mou ruku budou přeci jen trochu potřebovat. Některé děti se totiž do třídění pustily bez váhání, jiné děti pak jen postávaly vedle nich a příliš se nezapojovaly. Děti zvládly třídění bez potíží. Zjistila jsem, že mají o třídění poměrně dobré povědomí. Žáci základní školy přečetli zadání úkolu se zpožděním (po dokončení třídění). To však nijak nenarušilo průběh aktivity. Po splnění úkolu jsme si společně povídali o tom, proč je třídění odpadu důležité. Během povídání jsem využila lapbooku, který jsem pro děti připravila, a ukázali jsme si, jaké mohou být důsledky případného netříděného odpadu. Otázky jsem kladla hlavně dětem, které se do třídění neměly prostor zapojit. Celkově jsem měla dojem, že děti mají v oblasti třídění odpadu dobré povědomí a že tato aktivita pro ně nebyla něčím neznámým.

Obrázek 2 - Stanoviště č. 1

Obrázek 3 - Edukační materiál ke stanovišti č. 1

3.4 Stanoviště č. 2 – Přenášení vody

Tabulka 4 - Stanoviště č. 2

Cíl v jazyce učitele	Podpořit u dětí odpovědný přístup k hospodaření s vodou. Podpořit spolupráci u dětí.
Cíl v jazyce dítěte	Přenést vodu s minimální ztrátou. Spolupracovat ve skupině.
Pilíř	Environmentální, sociální
Metody	Instruktaž, manipulování, vytváření dovedností, rozhovor
Kompetence	Činnostní a občanské kompetence – Má smysl pro povinnost ve hře, práci i učení, k úkolům a povinnostem přistupuje zodpovědně, váží si práce druhých
Pomůcky	Kyblíky s vodou, papírové kelímky, trychtýř, 5 litrová láhev
Očekávaný čas	10 minut
Reálný čas	15 minut
Znění zadání úkolu	2. „PŘENES VODU. <i>Na světě je málo vody. Proto bychom s ní měli šetřit! Napadá tě jak? Tvým úkolem je přenést co nejvíce vody v kelímku. Pozor, ať ji po cestě nepoztrácíš... Budeš ji potřebovat při dalším úkolu.“</i>

(zdroj: vlastní)

Průběh:

Na cestě k dalšímu stanovišti jsme procházeli přes louku. Děti hledaly umístění stanoviště. Skupinka dívek ze základní školy byla nejrychlejší a stanoviště objevila jako první. Upozornila jsem je, aby počkaly i na ostatní děti. Chtěla jsem, aby se ke stanovišti dostala celá skupina společně. Po příchodu všech dětí přečetla jedna z dívek zadání úkolu. Hlavním tématem tohoto stanoviště bylo šetření vodou, a proto první částí aktivity byla diskuse. Děti měly odpovědět na otázku, jak mohou v běžném životě vodou šetřit. Zazněly různé odpovědi. Například dítě z mateřské školy zmínilo, že vodou lze šetřit při mytí rukou,

zatímco starší děti navrhovaly sprchování místo koupání ve vaně. Po krátké diskusi jsme se rozdělili do dvou skupin. Rozdělení jsem provedla já a to tak, aby v každém týmu byly zastoupeny jak děti z mateřské školy, tak žáci ze základní školy. Děti toto rozdělení bez problémů přijaly a nevznikl žádný spor. Jejich úkolem bylo přenášet vodu v kelímcích z kbelíku a poté ji přes trychtýř přelít do pětilitrové láhve. Během aktivity mě mile překvapilo, jak zodpovědně k úkolu přistupovaly. Všechny děti byly maximálně soustředěné, vzájemně si pomáhaly a chovaly se k sobě ohleduplně. Nikdo se nepředbíhal ani neokřikoval. Starší žáci přirozeně brali ohled na mladší děti. Všichni si dávali záležet, aby při přenášení nerozlili vodu. Nebylo pro ně důležité být první, ale společně úkol co nejlépe zvládnout. Po dokončení jsme změřili, která skupina přenesla více vody. Rozdíl byl minimální, pochválila jsem obě skupiny. Velké láhve jsme vzali s sebou. Na závěr jsem se dětí zeptala, co bychom měli udělat s papírovými kelímkami, které jsme při aktivitě použili. Chlapec ze základní školy ihned odpověděl: „*Vyhodíme je do modrého koše, do papíru.*“ Na to po chvíli reagoval chlapec z mateřské školy s návrhem: „*Nebo si jich můžeme vzít do školky a něco z nich vyrobit.*“ Tato odpověď ukázala, že děti nejen rozumí principu třídění odpadu, ale také přemýšlejí o možnostech jeho dalšího využití.

Obrázek 4 - Stanoviště č. 2

Obrázek 5 - Průběh plnění zadání č. 2

3.5 Stanoviště č. 3 - Stavění udržitelného domu

Tabulka 5 - Stanoviště č. 3

Cíl v jazyce učitele	Seznámit děti s využitím přírodních zdrojů. Podpořit spolupráci u dětí.
Cíl v jazyce dítěte	Postavit model udržitelného domu. Spolupracovat ve skupině.
Pilíř	Ekologický, sociální
Metody	Vysvětlování, rozhovor, produkční metody
Kompetence	<i>Sociální a personální</i> – Dokáže se ve skupině prosadit, ale i podřídit, při společných činnostech se domlouvá a spolupracuje; v běžných situacích uplatňuje základní společenské návyky a pravidla společenského styku; je schopné respektovat druhé, vyjednávat, přijímat a uzavírat kompromisy.
Pomůcky	Přírodní materiál z lesa, sláma
Očekávaný čas	15 minut
Reálný čas	20 minut
Znění zadání úkolu	<i>1. „POSTAV DŮM.</i> <i>Postavit dům není nic lehkého a rozhodně to člověk nezvládne sám. rozdělte se do skupin a zkuste postavit udržitelný dům. Nevíš, co to je? Nahlédni do knížky.,,</i>

(zdroj: vlastní)

Průběh:

K dalšímu stanovišti jsme pokračovali směrem k lesíku. Děti hledaly plakátek s úkolem. Hledat stanoviště děti bavilo a každý chtěl být jeho prvním objevitelem. Všichni jsme šli ke stanovišti společně. Chlapec ze ZŠ přečetl zadání. Ptala jsem se dětí, zda ví, co je to udržitelný dům. Nikdo to nevěděl, a proto jsme dle instrukcí nahlédli do příručky. Žáci ze ZŠ četli, co to udržitelné domy jsou. Poté jsme si prohlédli fotografie. Následně jsme splnili úkol v knize, kde jsme měli označovat výhody a nevýhody udržitelných domů. Žák ze ZŠ přečetl tvrzení (například – „je náročný na péči“ nebo „pomáhají šetřit vodu – obsahují zařízení na sběr vody“), společně jsme rozhodli, zda se jedná o výhodu či nevýhodu. Dítě

z MŠ poté přiřadilo smajlíka (zelený, usměvavý – výhoda, červený, smutný – nevýhoda). Následně se děti rozdělily do tří skupin, přičemž žáci základní školy si k sobě spontánně přiřadili děti z mateřské školy. V průběhu této aktivity bylo možné pozorovat rozdílný přístup jednotlivých skupin k řešení úkolu. První skupina, složená z chlapců, se ihned pustila do práce. Nejprve si vytvořili základní konstrukci ze dřeva. Poté přidali izolaci v podobě sena. Skupina velmi dobře spolupracovala a dům dokončila během pár minut. Druhá skupina, složená pouze z dívek, dlouho diskutovala o vhodném umístění domku a poté váhala, jak s jeho stavbou začít. Chlapec z první skupiny jim nabídl pomoc, kterou však dívky odmítly. Když se jich následně jejich třídní učitelka zeptala na důvod odmítnutí pomoci, odpověděly, že samy nevědí. Po krátké domluvě nakonec chlapce o pomoc požádaly a společnými silami dům dokončily. Třetí skupina, tvořená jak dívkami, tak chlapci, se potýkala s problémy v komunikaci. Děti se nemohly shodnout na tom, co by jejich dům měl obsahovat, a docházelo ke změnám. Nakonec se jim podařilo domluvit a úkol úspěšně dokončit. Celkově hodnotím práci dětí jako zdařilou. Zároveň bylo zajímavé sledovat rozdílnou dynamiku komunikace mezi žáky základní školy navzájem a jejich přístup k dětem z mateřské školy. Při komunikaci s mladšími dětmi se projevila značná trpělivost a ochota pomáhat. Celkově tak aktivita nejen naplnila svůj vzdělávací cíl, ale také podpořila rozvoj sociálních dovedností.

Obrázek 6 - Stanoviště č. 3

Obrázek 7 - Stavění udržitelného domu

3.6 Stanoviště č. 4 – Sazení jabloně

Tabulka 6 - Stanoviště č. 4

Cíl v jazyce učitele	Podporovat u dětí zájem o péči o rostliny a stromy. Podpořit u dětí spolupráci.
Cíl v jazyce dítěte	Zasadit strom dle zadání. Spolupracovat s ostatními při sazení stromu.
Pilíř	Environmentální, sociální
Metody	Instruktaž, manipulování, vytváření dovedností, rozhovor
Kompetence	<i>Činnostní a občanské kompetence</i> – Chápe, že zájem o to, co se kolem děje, činnost, pracovitost a podnikavost jsou přínosem a že naopak lhostejnost, nevšímavost, pohodlnost a nízká aktivita mají svoje nepříznivé důsledky.
Pomůcky	Jabloň, lopatky, rýč, kůl, provázky, voda ze stanoviště č. 2
Očekávaný čas	30 minut
Reálný čas	15 minut
Znění zadání úkolu	<i>1. „ZASADĚ STROM Pojď pomoci přírodě, klimatu a také sobě. Zasad' strom! Proč a jak nalezneš v příručce...“</i>

(zdroj: vlastní)

Průběh:

Po dokončení stavby domečků jsme pokračovali směrem k sadu, kde na děti čekal další úkol – výsadba jabloně. Děti hledaly plakátek s instrukcemi. Když plakátek našly, žákyně ze základní školy přečetla zadání dalšího úkolu. Společně jsme si přečetli informace o druhu stromu, který budeme sázet, a začali jsme diskutovat o tom, proč je výsadba stromů důležitá. Děti z mateřské školy nejčastěji zmiňovaly, že stromy nám dávají ovoce. Starší děti ze základní školy přidaly hlubší odpovědi – například, že stromy zlepšují kvalitu ovzduší. Abychom informace rozšířili, nahlédli jsme i do příručky, kde jsme se dozvěděli i další důvody, proč jsou stromy pro přírodu nepostradatelné (stín, úkryt pro zvířata, dávají nám plody,...).

Samotné sázení děti velmi bavilo a většina z nich se chtěla aktivně zapojit. Zpozorovala jsem, že jedna dívka stojí bokem a vypadala, že ji úkol nebaví. Šla jsem se jí zeptat, zda nám pomůže (nalít vodu do jámy). Dívka odpověděla, že ano, ale stěžovala si, že je jí zima. Základ jámy jsem měla již vykopaný, ale děti ji ještě vykopávaly hlouběji. Bylo zajímavé sledovat, že některé děti již měly se sázením zkušenosti a věděly, jak správně postupovat. Než jsme stromek zasadili, dívka z mateřské školy nalila do jámy vodu, kterou jsme nesli v plastových lahvích ze stanoviště s přenášením vody. To dětem prakticky ukázalo, že voda, se kterou jsme manipulovali v předchozím úkolu, může být smysluplně využita. Poté jsme stromek usadili, zasypali hlínou a zalili druhým barelem vody. Dívky ze základní školy na závěr přivázaly strom ke kůlu provázkem, aby byl dostatečně stabilní. Pro děti jsem si připravila malý chyták. Když jsme se chystali odejít, spolu s učitelkami jsme nadhodili, že bychom mohli prázdné plastové lahve nechat v přírodě, protože se nám už nechce nic nést. Jeden z chlapců ihned zareagoval a důrazně namítl, že to nemůžeme udělat. Děti se podívovaly a některé se k chlapci přidaly. Spolu s učitelkami jsme oponovali, že nás už bolí ruce a že bychom je tu mohli nechat jen tak. Chlapec se však nakonec sám nabídl, že láhve ponese. Skutečně je nesl celou cestu zpět. Když jsme dorazili k prvnímu stanovišti s tříděním odpadu, bez zaváhání láhev vyhodil do správného koše na plast. Tato situace nám poskytla cennou příležitost sledovat, jak děti uvažují o ochraně přírody a jak silně už vnímají zodpovědnost za své okolí.

Obrázek 8 - Stanoviště č. 4

3.7 Stanoviště č. 5 – Co můžu udělat pro přírodu?

Tabulka 7 - Stanoviště č. 5

Cíl v jazyce učitele	Rozvíjet u dětí environmentální gramotnost.
Cíl v jazyce dítěte	Navrhnout konkrétní řešení, jak pomáhat přírodě.
Pilíř	Environmentální
Metody	Produkční metody
Kompetence	<i>Kompetence k řešení problému</i> – Rozlišuje řešení, která jsou funkční (vedoucí k cíli), a řešení, která funkční nejsou; dokáže mezi nimi volit.
Pomůcky	-
Očekávaný čas	10 minut
Reálný čas	15 minut
Znění zadání úkolu	1. „CO MŮŽU DĚLAT PRO PŘÍRODU? <i>Popřemýšlej, co můžeš udělat pro přírodu a poděl se o to s ostatními...“</i>

(zdroj: vlastní)

Průběh:

Po dokončení úkolů ze všech stanovišť jsme se vydali zpět k mateřské škole. Děti byly plně očekávání a začaly nadšeně hledat skřítku Větvičku. Volaly na něj, prozkoumávaly okolí školky, nahlížely za budovu i za buňku, kde jsme ho na začátku potkali. Když ho však nikde nenašly, bylo na nich vidět zklamání – doufaly, že tam na ně počká. Jejich pozornost však brzy upoutalo další stanoviště. Dítě z mateřské školy zahlédlo plakát s úkolem a vedle něj i dopis. Děti se okamžitě rozběhly k místu a vzaly dopis do rukou, ale trpělivě čekaly, až se k nim přidáme i my s učitelkami. Než jsme se pustili do čtení dopisu, upozornila jsem děti, že by bylo dobré nejprve splnit poslední úkol. Všichni s tím souhlasili, a tak chlapec ze základní školy přečetl zadání. Společně jsme se postavili do kruhu a každý dostal prostor sdílet svou myšlenku o tom, co by mohl udělat pro přírodu. Dvě dívky ze základní školy a jeden chlapec z mateřské školy odpověděli, že neví. Jiní ale přišli s velmi podnětnými nápady: chodit více pěšky nebo jezdit na kole místo autem, sbírat odpadky v lese, šetřit vodou při mytí, třídit odpad, trávit více času v přírodě, nekopat do hub, používat méně plastů, neplašit zvířata a sázet rostliny i stromy. Poté jsme si přečetli dopis od skřítky Větvičky:

*„Milé děti,
Jsem moc rád, že jste zvládly všechny úkoly, které jsem vám připravil.
Příroda je teď díky vám krásnější a zdravější.
Pamatujte, že i malé skutky mohou přírodě hodně pomoci.
Za vaši snahu jsem si pro vás připravil i malou odměnu.
Mějte se hezky!“
SKŘÍTEK VĚTVIČKA*

Na závěr jsem dětem rozdala odměnu v podobě sladkosti. Většina si ji hned rozbalila. Jedna dívka z mateřské školy řekla svým kamarádům, aby si obaly schovaly do kapsy a vyhodily je až potom do koše. Tento moment se mi velmi líbil. Tímto úkolem naše stezka dospěla ke svému konci. Zda si děti některé z poznatků skutečně osvojí a přenesou do svého běžného života, ukáže čas. Pokud se ale alespoň část z toho, co se na stezce naučily, promítne do jejich budoucího jednání, pak splnila svůj účel.

4 EVALUACE NAUČNÉ STEZKY

Evaluace praktické části je rozdělena do tří částí. První část je volná sebereflexe. Druhá část obsahuje hodnocení učitelkou základní školy a třetí část hodnocení učitelkou mateřské školy. Obě zpětné vazby byly získány formou písemného rozhovoru, ve kterém byly předloženy otázky zaměřené na hodnocení stezky. Každý z těchto pohledů přináší cennou zpětnou vazbu, která pomáhá posoudit, zda stezka splnila svůj účel a zda byla pro děti a žáky přínosná.

4.1 Sebereflexe

Na stezku jsem se pečlivě připravovala, věnovala jsem jí mnoho času a úsilí, zejména při tvorbě lapbooků. Chtěla jsem, aby byla stanoviště nejen edukativní, ale také vizuálně přitažlivá. I když jsem se snažila stezku co nejlépe promyslet a připravit, uvědomuji si, že jsou aspekty, které by bylo možné v budoucnu vylepšit. Jedním z nich je například označení stezky. Předpokládala jsem, že bude dostatečně viditelné a že děti bez problémů navedu na správnou trasu. Přesto se ukázalo, že při přechodu z jednoho stanoviště na druhé docházelo k drobným zmatkům a děti si nebyly jisté směrem, kterým se mají vydat. Toto je hlavní bod, který bych při případném opakování aktivity určitě lépe promyslela a vylepšila. Stačilo by možná označení fáborky či jednoduchá mapa. Dalším faktorem, který ovlivnil průběh stezky, bylo nepříznivé počasí. Stezka však byla dlouhou dobu dopředu domluvená a učitelky si daný termín zvolily. Nemohla jsem proto stezku přesunout. Celkově hodnotím stezku jako zdařilou a funkční. Děti se zapojovaly, projevovaly zájem o dané téma a většina úkolů probíhala hladce. Skřítek Větvička jako motivační prvek stezky byl dle mého názoru vhodně zvolen. Děti velmi zaujal. Jako velké plus vnímám i to, že skřítko nehrála žádná učitelka, ale maminka od jedné holčičky z MŠ (z jiné třídy). Proto ani žáci ze čtvrtého ročníku nedokázali přijít na to, kdo to je. Několikrát se mě během cesty ke stanovištím ptali, kdo to byl. Líbilo se mi, že byli ohleduplní a ptali se mě v absolutní tichosti. Myslím si, že to bylo zapříčiněno tím, že nechtěli ostatním (hlavně dětem z MŠ) kazit prožitek.

První stanoviště s tříděním odpadu bylo docela chaotické. Děti byly plné dojmu ze skřítky, a proto se většina dětí do úkolu pustila s velkou vervou. Příště by bylo lepší upozornit, že se na stanovišti nachází zadání úkolu a ať počkají na všechny. Možná i já jsem mohla rychleji zareagovat, avšak narušovat jim jejich spontánnost mi přišlo v tu chvíli zbytečné. Při přechodu na další stanoviště jsem již děti upozornila na to, že počkáme na všechny a přečteme si zadání.

Druhé stanoviště zaměřené na šetření vody hodnotím velmi pozitivně. Děti se aktivně zapojily a stanoviště sklidilo poměrný úspěch. Praktická část tohoto stanoviště spočívala v přenášení vody v kelímcích. Velmi mě potěšila odpověď na otázku, co uděláme s papírovými kelímky, a to zejména u dítěte z mateřské školy.

Třetí stanoviště hodnotím dobře. Myslím, že jsem děti vhodně seznámila s principem využití přírodních zdrojů. I přestože si s následným stavěním některé skupiny nevěděly rady, nakonec si dokázaly poradit.

Sázení jabloně jsem předem konzultovala se starostou obce. Společně jsme vybrali vhodné místo pro její zasazení. Překvapilo mě, jak se děti zhostily tohoto úkolu. Skutečnost, že zasadily svůj vlastní strom, vnímám jako krásný symbol udržitelnosti. V budoucnu mohou sledovat jeho růst a jednou snad i ochutnat vlastní jablka. Tato aktivita podpořila vztah k přírodě a uvědomění si dlouhodobých důsledků lidské činnosti.

Při scházení zpět k mateřské škole děti aktivně hledaly skřítku Větvíčku. Přijde mi trochu líto, že děti byly zklamané z toho, že tam na ně nepočkal. Myslím si však, že i vzkaz v podobě dopisu byl efektivní. Děti poskytly hezkou zpětnou vazbu tím, že si chtěli dopis vzít a vystavit ve třídě. Dodatečně jsem jim ho okopírovala.

4.2 Evaluace – učitelka základní školy

1) Byla stanoviště vhodná pro danou věkovou skupinu?

Ano, téma udržitelného rozvoje je velmi komplexní a komplikované. Studentka si ale s tvorbou aktivit poradila velice dobře a všechna stanoviště byla přizpůsobena dětem jak předškolního, tak mladšího školního věku (žákům 4. třídy).

2) Odpovídaly aktivity tématům udržitelného rozvoje?

Rozhodně ano. Žáci se zabývali tématy jako například voda a její plýtvání, stavba a funkce udržitelného domu a také si mohli společně zkusit zasadit vlastní strom.

3) Byla zvolena vhodná motivace?

Rozhodně ano. Žáky uvítal skřítek Větvíčka, který jim vysvětlil, co budou dělat. Osobně mě mrzelo, že byl skřítek s námi jen v úvodu a nebyl po celou dobu naším průvodcem.

4) Jak hodnotíte spolupráci dětí?

Myslím si, že se žáci snažili spolupracovat a pomáhat mladším dětem, i když někteří starší jedinci neměli tolik trpělivosti.

5) Jak hodnotíte celkovou organizaci?

Stezka probíhala plynule. Chybělo mi však nějaké označení či plánek stanovišť, aby děti věděly, kam jít. Stanoviště bylo vždy předem připravené a esteticky velmi hezky zpracované. Obsahovalo menší informační text k danému tématu a zadání úkolu. Zadání a instrukce byly jasné a srozumitelné pro všechny žáky.

6) Lze získané dovednosti do běžného života?

Ano, studentka volila takové aktivity, které se běžně týkají každodenního života, což si myslím, že je pro děti velmi přínosné a potřebné. Velkou výhodou vidím v rozvíjení sociálních dovedností žáků – řešení konfliktů a kooperativní práci u stanovišť.

7) Vlastní poznatky

Všichni žáci hodnotili stezku velice pozitivně a jediné negativum bylo počasí, které studentka ovlivnit nemohla. Většina žáků zmiňovala poslední úkol (zasazení stromu) jako nejzajímavější.

Myslím, že studentka si dala opravdu záležet na vytvoření moc hezké stezky, která žákům přiblížila témata udržitelného rozvoje. Některé věci mohly být více dotaženy (skřítek – viz výše, plán stanovišť). Celkově ale byl za mě hlavní účel splněn a žáci byli nadšení. Velice oceňuji zpracování stanovišť (obrazové materiály), spolupráci starších a mladších dětí a propojení témat s praktickým životem.

4.3 Evaluace – učitelka mateřské školy**1) Byla stanoviště vhodná pro danou věkovou skupinu?**

Ano, stezka byla uzpůsobena dětem dané věkové skupiny (5-6 let). Zároveň však byla zajímavá i pro starší žáky. Přišlo mi, že stezka baví obě věkové skupiny.

2) Odpovídaly aktivity tématům udržitelného rozvoje?

Ano.

3) Byla zvolena vhodná motivace?

Motivace za pomoci skřítky Větvíčky byla vhodně zvolená. Děti velmi zaujmul. Možná by bylo dobré strávit se skřítkem více času – mohl by nás doprovázet při stanovištích nebo na nás počkat na zakončení stezky.

4) Jak hodnotíte spolupráci dětí?

Děti z MŠ byly nadšené už jen z toho, že jdou na stezku se žáky ze ZŠ. Spolupráci hodnotím velmi pozitivně, protože se starší děti snažily mladším pomoci.

5) Jak hodnotíte celkovou organizaci?

Organizace stezky byla plynulá, stanoviště byla dobře vybavená. Každé stanoviště mělo jasnou strukturu. Stanoviště měla hezké umístění a utvořila „okruh“. Děti však někdy hledaly umístění stanoviště. Zvážila bych lepší označení stanovišť.

6) Lze získané dovednosti do běžného života?

Myslím si, že ano. Například téma s plýtváním vody řešíme ve třídě neustále. I ostatní témata byla vhodně zvolená.

7) Vlastní poznatky

-

4.4 Závěry z evaluace

Na základě všech tří evaluací – vlastní sebereflexe, hodnocení učitelky základní a učitelky mateřské školy – lze konstatovat, že stezka zaměřená na témata udržitelného rozvoje byla úspěšná a naplnila svůj účel. Všechny tři pohledy se shodují v několika klíčových bodech.

Silné stránky

Jednoznačně pozitivně bylo hodnoceno celkové zpracování stanovišť – jak po stránce obsahové, tak i vizuální. Všechny evaluace vyzdvihují vhodné přizpůsobení aktivit věkovým skupinám, praktické zaměření úkolů a jejich návaznost na běžný život. Oceňována byla i spolupráce dětí z mateřské školy a žáků ze základní školy.

Kladně byla hodnocena i motivace v podobě skřítky Větvíčky.

Slabé stránky

Ve všech třech evaluacích se opakuje doporučení zaměřit se v budoucnu na lepší označení trasy, protože děti občas tápaly v orientaci mezi stanovišti. Možným řešením by bylo využití fáborků či jednoduché mapky. Dále bylo zmiňováno, že skřítek Větvíčka mohl být přítomen i během dalších částí stezky, případně se s dětmi na závěr rozloučit.

Shrnutí

Na základě provedené evaluace vyplynulo, že naučná stezka byla hodnocena pozitivně a jako vhodná pro cílovou věkovou skupinu. Zpětná vazba poukázala spíše na drobné organizační nedostatky. Tyto připomínky však nevedly ke zpochybnění samotného konceptu či obsahu stezky. Z toho důvodu není nutné přistupovat k zásadním úpravám. Na základě získaných poznatků jsem se rozhodla vytvořit modifikaci pro mladší děti ve věku 2-3 roky.

4.5 Modifikace sady aktivit pro mladší děti

Původní koncept vzdělávací stezky, která trvala 2 hodiny, byla uzpůsobena pro děti ve věku 5-6 let. Pro mladší děti ve věku 2-3 roky bych stezku rozdělila do více dnů. Vzhledem k jejich kratší pozornosti bych jednotlivá témata rozdělila na 5 dnů. Stezka by byla zařazena do týdenního tématu, například: „*Týden udržitelného rozvoje*“. Každý den by se děti zaměřily na jedno téma, které by jim bylo podáno v jednodušší a kratší formě, odpovídající jejich věkovým a kognitivním schopnostem.

1. Den

Úvodní den je věnován setkání se skřítkem Větvičkou, který dětem hravou formou představí základní enviromentální problémy, se kterými se setkal ve světě (obrázky a fotografie). První aktivita se zaměřuje na třídění odpadu, avšak ve zjednodušené verzi oproti původní variantě. Místo čtyř kategorií (plast, papír, sklo, bioodpad) se děti zaměří na třídění dvou hlavních kategorií – plast a papír. Pro zvýšení zájmu a zapojení dětí je možné stanoviště obohatit o pohybové aktivity, například: „*Doskákej ke správnému koši.*“, „*Předej odpadek kamarádovi.*“

2. Den

Druhý den tematického týdne je věnován vodě a jejímu šetření. Cílem aktivity je přiblížit dětem důležitost vody pro přírodu, šetření vodou a také spolupráci při společné práci.

Skřítek Větvička dětem vysvětlí, že je voda vzácná. Vede rozhovor na téma vody s dětmi. Zmíní i Afriku, kde na některých místech není dostatek vody a lidé ji musí přenášet dlouhou cestu. Aktivita je upravena tak, že namísto rozdělování dětí do skupin by děti spolupracovaly jednotně. Úkolem je přenést pomocí papírových kelímků vodu z jednoho kyblíku do druhého. Bylo by možné udělat jednu dlouhou řadu a děti by si kelímek s vodou posílaly.

3. Den

Třetí den se děti zaměřují na stavění udržitelného domu, ovšem v jednodušší podobě přizpůsobené věku. Skřítek větvička dětem sdělí, že potřebuje nový domeček. Nechce ale obyčejný dům – rád by měl takový domeček, který bude postavený co nejšetněji k přírodě. Chtěl by dům postavený z materiálů, které najdeme v přírodě. Společně se s dětmi podíváme na obrázky různých domů, abychom se inspirovali.

Děti se poté rozdělí do skupin a postaví domeček.

4. Den

Čtvrtý den by děti sázely jabloň. Skřítek dětem vypráví o důležitosti stromů. Za pomoci obrázků děti samy přidávají informace o stromech. Společně by si poté zasadily svůj strom. Tato aktivita by se dala ještě upravit a děti by si mohly zasadit například nějakou rostlinku nebo bylinku do třídy (řeřicha, osení).

5. Den

Poslední den by byl věnován shrnutí všech aktivit a také tvůrčí činnosti, která dětem umožní odnést si vzpomínku na celý týden. Děti si ozdobí papírové kelímky, které použily při přenášení vody. Spolu s učitelkou si poté zopakují, co tento týden dělaly a co se naučily (př. třídily jsme odpad, sadily jsme strom). Děti ohodnotí, co je bavilo nejvíce a co by si chtěly zkusit. Případně i co se jim nelíbilo.

Závěr: Navržená sada aktivit je koncipována s ohledem na věk dětí předškolního věku (2-3 roky). Podporuje aktivní zapojení dětí do aktivit s tematikou udržitelného rozvoje.

5 DOPORUČENÍ PRO BUDOUCÍ PRAXI

Na základě zpětné vazby a vlastního pozorování bych do budoucna doporučila několik úprav a vylepšení naučné stezky.

Lepší označení stanovišť

Jedním z možných vylepšení je výraznější označení jednotlivých stanovišť. Lepší vizuální navigace by mohla usnadnit orientaci dětem a přispět k plynulejšímu průběhu celé naučné stezky. Jednou z efektivních možností by bylo vytvoření jednoduché mapy, která by nejen pomohla s orientací, ale zároveň by podporovala spolupráci mezi dětmi při hledání dalšího stanoviště. Další variantou by mohlo být použití barevných fáborků, které by vyznačovaly trasu.

Průvodce stezkou

Další možností zlepšení stezky by bylo, kdyby úvodní postava (v tomto případě skřítek Větvíčka) provázela děti celou trasou stezky. To by mohlo podpořit pozornost dětí a také vytvořit přirozený přechod mezi stanovišti. Skřítek by mohl s účastníky diskutovat, klást otázky, motivovat je k úkolům. Věřím, že by to bylo více zajímavé, než když jsem se ptala já. V mé stezce sehrála roli skřítků jedna z maminek dětí z MŠ. Ta nechtěla být přítomna po celou dobu. Výhodou bylo, že děti skřítků nepoznaly, což přispělo k efektivní motivaci. Nicméně, vzhledem k tematickému zaměření stezky by bylo vhodnější, aby se této role ujala osoba, která tématu udržitelnosti rozumí. Ideální variantou by mohlo být, kdyby se za skřítko převlékla učitelka nebo organizátor stezky, tedy někdo, kdo by nejen motivoval děti, ale také jim dokázal odpovědět na případné otázky. Tato úprava by mohla zvýšit efektivitu celé stezky, prohloubit vzdělávací dopad a podpořit interakci mezi účastníky a průvodcem.

Možnost rozšíření stezky

Stezka pro udržitelný rozvoj má potenciál být dále rozšířena o nová stanoviště, která by dětem nabídla další zajímavé a poučné aktivity. V současné podobě se stezka zaměřuje na základní principy udržitelnosti, jako je třídění odpadu, hospodaření s vodou, stavění udržitelných domů a sázení stromů. Pro další rozvoj stezky by bylo možné přidat nové úkoly, které by odpovídaly věkovým i vzdělávacím potřebám účastníků. Jedním z možných rozšíření by mohlo být stanoviště zaměřené na odpovědnou spotřebu a plýtvání potravinami, které by bylo vhodné jak pro předškolní děti, tak pro žáky čtvrté třídy.

ZÁVĚR

Udržitelný rozvoj představuje jeden z nejvýznamnějších rámců pro přemýšlení o současném světě a jeho budoucnosti. Vzhledem k naléhavosti environmetálních, sociálních i ekonomických výzev je stále zřejmější, že změna je nezbytná. Mateřská škola, jako první článek vzdělávacího systému, má jedinečnou možnost pokládat základy hodnotového systému dítěte, ovlivňovat jeho vztah k přírodě, druhým lidem i k sobě samému.

Tato bakalářská práce se pokusila ukázat, že udržitelný rozvoj není abstraktní nebo příliš složité téma pro děti předškolního věku. Naopak, pokud jsou zvoleny věku přiměřené a smysluplné činnosti, mohou se i děti v mateřské škole seznamovat s principy, které podporují šetrné, spravedlivé a odpovědné chování. Teoretická část nabídla přehled vývoje konceptu udržitelného rozvoje, jeho tří pilířů a zakotvení v kurikulárních dokumentech předškolního vzdělávání ČR. Rovněž byla analyzována metodická příručka ADRA, která je vhodným nástrojem pro začlenění cílů udržitelného rozvoje do vzdělávání v mateřských školách. Praktická část přinesla návrh a realizaci konkrétní sady aktivit, která byla ověřena v prostředí mateřské školy. Evaluace ukázala, že takto koncipovaná aktivita založená na prožitkovém učení vede k aktivnímu zapojení dětí. Na základě zpětné vazby byly navrženy úpravy aktivit pro mladší děti a formulována doporučení pro budoucí praxi.

Vzdělávání k udržitelnému rozvoji má v mateřské škole své místo. Důležité je, aby bylo pojímáno nikoli jako izolované téma, ale jako přirozená součást každodenního života dětí. Pedagogové by měli mít odvahu a touhu otevírat otázky související s přírodou, společností. Závěrem lze konstatovat, že vzdělávání pro udržitelný rozvoj není pouhým trendem, ale nezbytnou součástí moderní pedagogiky. Mateřské školy mají jedinečnou příležitost formovat budoucí generace, které budou vnímat svět jako propojený celek a budou schopny činit odpovědná rozhodnutí. Klíčem k úspěchu je podpora pedagogů, sdílení dobré praxe a otevřenost vůči novým přístupům. Vzdělávání pro udržitelný rozvoj by mělo být pevně zakořeněno v předškolním vzdělávání, neboť právě zde se kladou základy pro udržitelnou budoucnost nás všech.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Abanoz, T., & Yabaş, D. (2025). Seeding sustainable futures: Enhancing children's knowledge of content and skills through early STEM education. *Environmental Education Research*. <https://doi.org/10.1080/13504622.2025.2465722>
- Adams, R., & Colby, M. (2021). Innovating for sustainability: A systematic review of the body of knowledge. *Journal of Cleaner Production*, 270, 122–133. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.122133>
- ADRA, o. p. s. (2020). *Metodická příručka pro výuku o globálních souvislostech aneb 17 cílů udržitelného rozvoje pro mateřskou školu*. ADRA.
- Ärlemalm-Hagsér, E., & Pramling Samuelsson, I. (2021). Early childhood education: A vibrant arena in the complex sustainability puzzle. *Early Childhood Education Journal*, 49(5), 759–769. <https://doi.org/10.1007/s10643-021-01190-3>
- Boyd, D., Hirst, N., & Blatchford, J. (2018). *Understanding sustainability in early childhood education*. Routledge.
- Činčera, J. (2007). *Environmentální výchova: Od cílů k prostředkům*. Paido.
- Easterly, W. (2022). The United Nations' Agenda 2030 and the Sustainable Development Goals. *The Heritage Foundation*. <https://www.heritage.org/global-politics/commentary/the-united-nations-agenda-2030-and-the-sustainable-development-goals>
- Egan, K. (2019). *The educated mind: How cognitive tools shape our understanding*. University of Chicago Press.
- TEREZA. (2021). *Ekoškola – program pro environmentální vzdělávání*. <https://www.ekoskola.cz/>
- European Commission. (n.d.). *The European Green Deal*. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
- Eurydice. (2022). *Learning for sustainability in Europe: Building competences and supporting teachers and schools*. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/learning-sustainability-europe-building-competences-and-supporting-teachers-and>
- Föreningen för miljöfostran FEE Suomi r.f. (n.d.). *Grön Flagga*. <https://vihrealippu.fi/sv/hem/>

- Hedefalk, M., Almqvist, J., & Östman, L. (2015). Education for sustainable development in early childhood education: A review of the research literature. *Environmental Education Research*, 21(7), 975–990. <https://doi.org/10.1080/13504622.2014.971716>
- Hesková, M. (2013). *Socioekonomické a environmentální aspekty udržitelného rozvoje*. Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích.
- Jacobs, M. (1999). Sustainable development as a contested concept. In A. Dobson (Ed.), *Fairness and futurity: Essays on environmental sustainability and social justice* (pp. 21–45). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0198294891.003.0002>
- Johnson, L., Smith, A., & Nguyen, T. (2023). Intervention: The invisible labor of climate change adaptation. *Global Environmental Change*, 75, 102115. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2023.102115>
- Kahraman-Öztürk, M., Güler, T., & Olgan, R. (2012). Preschool children's ideas on sustainable development: How preschool children perceive three pillars of sustainability with regard to 7R. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(4), 2987–2995.
- Kates, R. W., Parris, T. M., & Leiserowitz, A. A. (2005). What is sustainable development? Goals, indicators, values, and practice. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 47(3), 8–21. <https://doi.org/10.1080/00139157.2005.10524444>
- Konieczny, J. (2023). *Education for sustainable development at the early childhood education*. Silesian University of Technology.
- Kvítková, M. (2022). *Lesní mateřská škola jako alternativa*. Řízení školy. <https://www.rizeniskoly.cz/casopisy/special-pro-materske-skoly/lesni-materska-skola-jako-alternativa.m-10857.html>
- Leblová, E. (2012). *Environmentální výchova v mateřské škole*. Portál.
- Maier, K., Vorel, J., Vozáb, J., Bečka, M., Cach, J., Čtyroký, J., Dodoková, A., Klápše, P., Klápšřová, E., Peltan, T., & Svobodová K. (2012). *Udržitelný rozvoj v územním plánování*. CERM.
- Mezřický, V. (2005). *Udržitelný rozvoj: Teorie, politika, globální přesahy*. Portál.
- Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J., & Behrens III, W. W. (1972). *The limits to growth: A report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind*. Universe Books.

- Mensah, J., & Enu-Kwesi, F. (2018). Implications of environmental sanitation management for sustainable livelihoods in the catchment area of Benya Lagoon in Ghana. *Journal of Integrative Environmental Science*, 16(1), 23–43. <https://doi.org/10.1080/1943815X.2018.1554591>
- Ministerstvo životního prostředí. (2017). *Koncepce podpory místní Agendy 21 v ČR*. https://www.mzp.cz/cz/koncepce_podpory_MA21
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2008). *Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky (2008–2015)*. <https://msmt.gov.cz/dokumenty/strategie-vzdelavani-pro-udrzitelny-rozvoj-ceske-republiky>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2021). *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. MŠMT. <https://www.msmt.cz/file/48756/>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2024). *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (revidovaná verze)*. Národní pedagogický institut ČR. <https://prohlednout.rvp.cz/predskolni-vzdelavani>
- Ministerstvo životního prostředí. (n.d.). *Státní politika životního prostředí 2030, s výhledem do 2050*. <https://www.mzp.cz/sites/mzp.cz/files/tiskove-zpravy/III.%20SP%C5%BDP%202030.docx>
- Ministerstvo pro místní rozvoj. (n.d.). *Základní pojetí konceptu udržitelného rozvoje*. <https://mmr.gov.cz/cs/ministerstvo/regionalni-rozvoj>
- Míňová, M. (2012). Trvalo udržitelný rozvoj ako možný liek na environmentálne problémy ľudstva optikou detí predškolského veku. Prešov.
- OMEP ČR. (n.d.). *Organizace pro předškolní výchovu v České republice*. <https://www.omep.cz/>
- Organisation Mondiale pour l'Éducation Préscolaire (OMEP). (2020). *OMEP ESD Rating Scale Project Newsletter No. 2*. <https://www.omep.cz/file.php?nid=15745&oid=7596934>
- Purvis, B., Mao, Y., & Robinson, D. (2019). Three pillars of sustainability: In search of conceptual origins. *Sustainability Science*, 14(3), 681–695. <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0627-5>
- Piaget, J. (1952). *The origins of intelligence in children* (M. Cook, Trans.). International Universities Press.

Pramling Samuelsson, I., Engdahl, I., & Ärlemalm-Hagsér, E. (2024). What content in early childhood education for sustainable development is present in Swedish preschools? *International Journal of Changes in Education*, 2(1), 1–9. <https://doi.org/10.47852/bonviewIJCE42023611>

Rada Evropské unie. (2022). *Učení v zájmu ekologické transformace a udržitelného rozvoje*. Evropská komise. <https://education.ec.europa.eu/cs/focus-topics/green-education/learning-for-the-green-transition>

Redclift, M. R. (2005). Sustainable development (1987–2005): An oxymoron comes of age. *Sustainable Development*, 13(4), 212–227. <https://doi.org/10.1002/sd.281>

Rostow, W. W. (1978). *The world economy: History & prospect*. University of Texas Press.

Schmidt, C. (2017). *Thrown together: Incorporating place and sustainability into literacy education*. Springer.

Siraj-Blatchford, J., Smith, K. C., & Samuelsson, I. P. (2010). *Education for sustainable development in the early years*. OMEP.

Smith, J., & Taylor, E. M. (2016). What is next for NTDs in the era of the Sustainable Development Goals? *PLoS Neglected Tropical Diseases*, 10(7), e0004719. <https://doi.org/10.1371/journal.pntd.0004719>

S.O.F. Save Our Future – Umweltstiftung. (n.d.). *KITA21 – Die Klimaretter*. <https://www.saveourfuture.de/>

Sterling, S. (2001). *Sustainable education: Re-visioning learning and change*. Green Books.

Tolba, M. K. (1984). The premises for building a sustainable society. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 26(9), 10–15.

Tilbury, D. (2011). *Education for Sustainable Development: An expert review of processes and learning*. UNESCO.

UNESCO. (2019). *Education for Sustainable Development beyond 2019: Review of progress*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261625>

United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. <https://sdgs.un.org/2030agenda>

United Nations. (n.d.). *The 17 goals*. United Nations Sustainable Development Goals. <https://sdgs.un.org/goals>

Vošahlíková, T. (2011). Základy vzdělávání pro udržitelný rozvoj. *Metodický portál RVP.CZ*. <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/GVND/12983/ZAKLADY-VZDELAVANI-PRO-UDRZITELNY-ROZVOJ.html>

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes* (M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, & E. Souberman, Eds.). Harvard University Press.

World Commission on Environment and Development. (1987). *Our common future*. Oxford University Press.

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí. (1992). *Sbírka zákonů České republiky*.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 - Přivítání se skřítkem Větvíčkou	35
Obrázek 2 - Stanoviště č. 1	37
Obrázek 3 - Edukační materiál ke stanovišti č. 1	37
Obrázek 4 - Stanoviště č. 2	39
Obrázek 5 - Průběh plnění zadání č. 2	40
Obrázek 6 - Stanoviště č. 3	42
Obrázek 7 - Stavění udržitelného domu.....	43
Obrázek 8 - Stanoviště č. 4	45

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Silné a slabé stránky příručky	22
Tabulka 2 - Plán realizace aplikace	34
Tabulka 3 - Stanoviště č. 1	36
Tabulka 4 - Stanoviště č. 2	38
Tabulka 5 - Stanoviště č. 3	41
Tabulka 6 - Stanoviště č. 4	44
Tabulka 7 - Stanoviště č. 5	46

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ECE	Early Childhood Education
ESD	Education for Sustainable
EU	Evropská unie
MŠ	Mateřská škola
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OMEP	Organisation Mondiale pour l'Éducation Préscolaire
OSN	Organizace spojených národů
PV	Předškolní vzdělávání
RVP	Rámcový vzdělávací program
UNCED	United Nations Conference on Environment and Development
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
ZŠ	Základní škola

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I.: Vzor informovaného souhlasu zákonných zástupců k pořizování fotografií dětí

PŘÍLOHA P I: VZOR INFORMOVANÉHO SOUHLASU ZÁKONNÝCH ZÁSTUPCŮ K POŘIZOVÁNÍ FOTOGRAFIÍ DĚTÍ

Vážení rodiče,

jmenuji se Barbora Kováčová a jsem studentkou oboru Učitelství pro mateřské školy na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. V rámci mé bakalářské práce budu s dětmi realizovat sadu aktivit v podobě naučné stezky, která se zaměřuje na udržitelný rozvoj.

Obracím se na Vás s žádostí o souhlas s pořízením a využitím fotografií z realizace aktivit. Fotografie budou použity pouze do mé bakalářské práce. Identita vašeho dítěte nebude zjevná – fotografie budou upraveny tak, aby nebylo možné dítě identifikovat.

- Souhlasím s pořízením a využitím fotografií mého dítěte pro účely bakalářské práce studentky Barbory Kováčové, přičemž bude zajištěna anonymita dítěte.

Jméno dítěte

Podpis zákonného zástupce

[illegible]